insinööritoimisto
LEPISTÖ

HARTELA ETELÄ-SUOMI OY

STARKIN ENTISEN PÄÄKONTTORIN RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS

TYÖ 1670

27.9.2023

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO ... 3
2 LÄHTÖAINEISTO ... 3
3 KOHDE ... 3
3.1 Kaavoitus ... 4
3.2 Luonto ja ympäristö ... 4
3.3 Aiemmat selvitykset ... 5
4 YRITYKSEN HISTORIA ... 6
5 ALUEEN HISTORIA ... 9
6 KESKUSKONTTORIN RAKENTAMINEN JA HISTORIA ... 15
6.1 Arkkitehti ... 15
6.2 Arkkitehtuuri ... 16
6.3 Julkisivu ... 16
6.4 Rakentaminen vuonna 1970 ... 17
6.4.1 Pohjakerros ... 19
6.4.2 Toinen kerros ... 21
6.4.3 Kolmas kerros ... 23
6.4.4 Neljäs kerros ... 23
6.5 Rakennuksen korotus vuonna 1976 ... 25
6.6 Muut muutokset ... 26
7 KOHTEEN NYKYTILA ... 27
7.1.1 Ulkopuoli ... 27
7.1.2 Ensimmäinen kerros ... 28
7.1.3 Toinen kerros ... 29
7.1.4 Kolmas kerros ... 30
7.1.5 Neljäs kerros ... 31
7.1.6 Viides kerros ... 32
8 JOHTOPÄÄTÖKSET ... 33
9 LÄHTEET ... 34

LIITTEET

Liite 1 Ilmavalokuvat
Liite 2 Alkuperäiset piirustukset -70
Liite 3 Uusimmat piirustukset
Liite 4 Nykytila valokuvaliite

1 JOHDANTO

Starkin vanha pääkonttori sijaitsee Hartela Etelä-Suomi Oy:n omistamalla tontilla Lahdessa. Starckjohann keskitti toimintaansa alueelle vuodesta 1953 lähtien. Entiselle tehdas- ja teollisuusalueelle on tehty asemakaavamuutos vuonna 2018, jonka mukaan aluetta kehitetään asumiskäyttöön. Vanhan Starckjohannin pääkonttorin rakennushistoriallinen selvitys toteutettiin syksyllä 2023.

2 LÄHTÖAINEISTO

Selvityksessä käytetty aineisto koostuu rakennusyhtiö Hartela Etelä-Suomi Oy:n teettämistä selvityksistä, rakennuksen pohjapiirustuksista ja rakennesuunnitelmista, STARK Suomi Oy:n arkiston materiaaleista sekä kirjallisuudesta. Lisäksi on haastateltu Erik Starckjohannia, STARK Suomi Oy:n kiinteistöpäällikkö Veijo Karjalaa sekä entistä tuoteryhmäpäällikköä Juha Pyykköstä (eläkkeellä).

3 KOHDE

Starkin (Starckjohannin) vanha keskuskonttori/pääkonttori sijaitsee Lahdessa Asemantaustassa osoitteessa Vahva-Jussin lenkki 34 (ent. Helsingintie 50) Hartela Etelä-Suomi Oy:n omistamalla tontilla. Tontin kiinteistönumero on 398-25-154-2. Alue on käytöstä poistettua teollisuusaluetta, jota muunnetaan asumiskäyttöön. Aikaisemmin alueella sijaitsi Starkin teollisuus- ja varastorakennuksia. Kohteen sijainti on esitetty kuvassa 1.



Kuva 1. Starkin vanhan pääkonttorin sijainti (lähde: Lahden kaupungin karttapalvelu)

3.1 Kaavoitus

Alueen aiempi asemakaava on vuodelta 1995, missä alue oli teollisuutta, varastointia ja niihin liittyvää liiketoimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta. Asemakaavan muutos laadittiin Stark Suomi Oy:n ja Senaattikiinteistöt Oy:n aloitteesta vuonna 2014.

Alueella on voimassa oleva asemakaava, kaavatunnus 398A-2643a. Asemakaava on tullut lainvoimaiseksi 1.11.2018). Kaavassa pääkonttori on esitetty merkinnällä "sr" = suojeltu rakennus, rakennuksessa suoritettavat korjaus- ja muutostyöt eivät saa vähentää rakennuksen kulttuurihistoriallista, arkkitehtonista ja kaupunkikuvallista arvoa. Pääkonttorin kiinteistö on esitetty merkinnällä "AL"; asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialue. Ote asemakaavasta on esitetty kuvassa 2.

Voimassa olevassa asemakaavassa alueelle on nimetty useita alueen historiaan viittaavia tien nimiä kuten Vahva-Jussin lenkki.

Maakuntakaavassa rakennuksen alue on keskustatoimintojen aluetta ja yleiskaavassa alue on osoitettu asuinalueeksi.

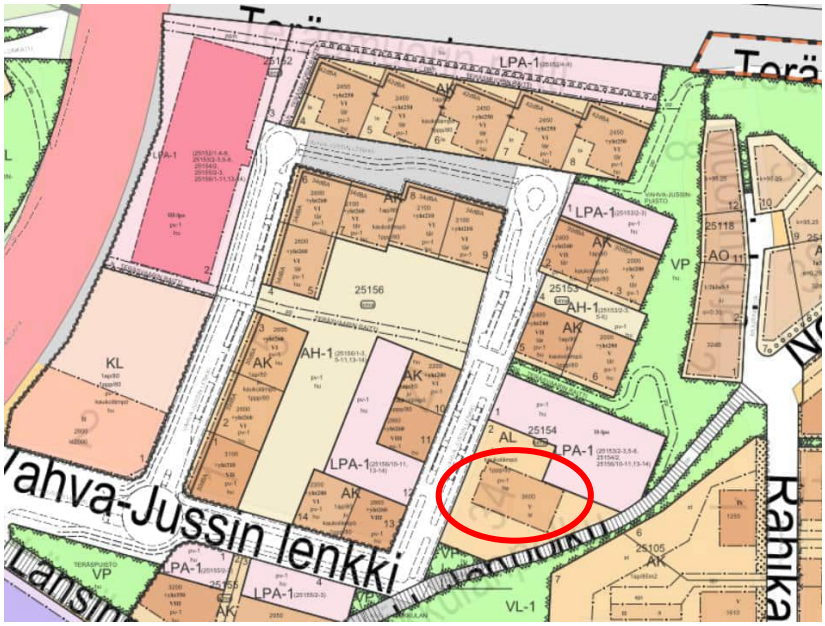

Kuva 2. Voimassa oleva asemakaava (lähde: Lahden kaupungin karttapalvelu)

3.2 Luonto ja ympäristö

Alue sijaitsee ensimmäisen Salpausselän eteläpuolisella loivalla hiekkarinteellä, joka on jäätikön sulamisvesivirtojen muodostama. Läheinen Kullankukkula on osa Urheilukeskukselta alkavaa Launeen harjujaksoa, joka kulkee pohjois-eteläsuuntaisena muodostumana Lahden Hiihtostadionilta Renkomäkeen. Alue on ollut pääasiassa asfaltoitu teollisuuden varastoinnin aikana.

Kohdealue sijaitsee vedenhankinnalle tärkeällä pohjavesialueella (Lahti 0439801). Launeen keskuspuiston Sorsalampeen etäisyys on noin 300 m ja etäisyys rautatien toisella puolella sijaitsevaan Mytäjärveen on noin 400 m.

Historiallisesti Kullankukkulan länsilounaaseen viettävässä rinteestä on löydetty Punakaartin 1918 rakentamia taisteluasemia, jonka sijainti on esitetty kuvassa 3. Kullankukkulan historialliset kohteet on suojeltu asemakaavassa vuodesta 2010 lähtien.

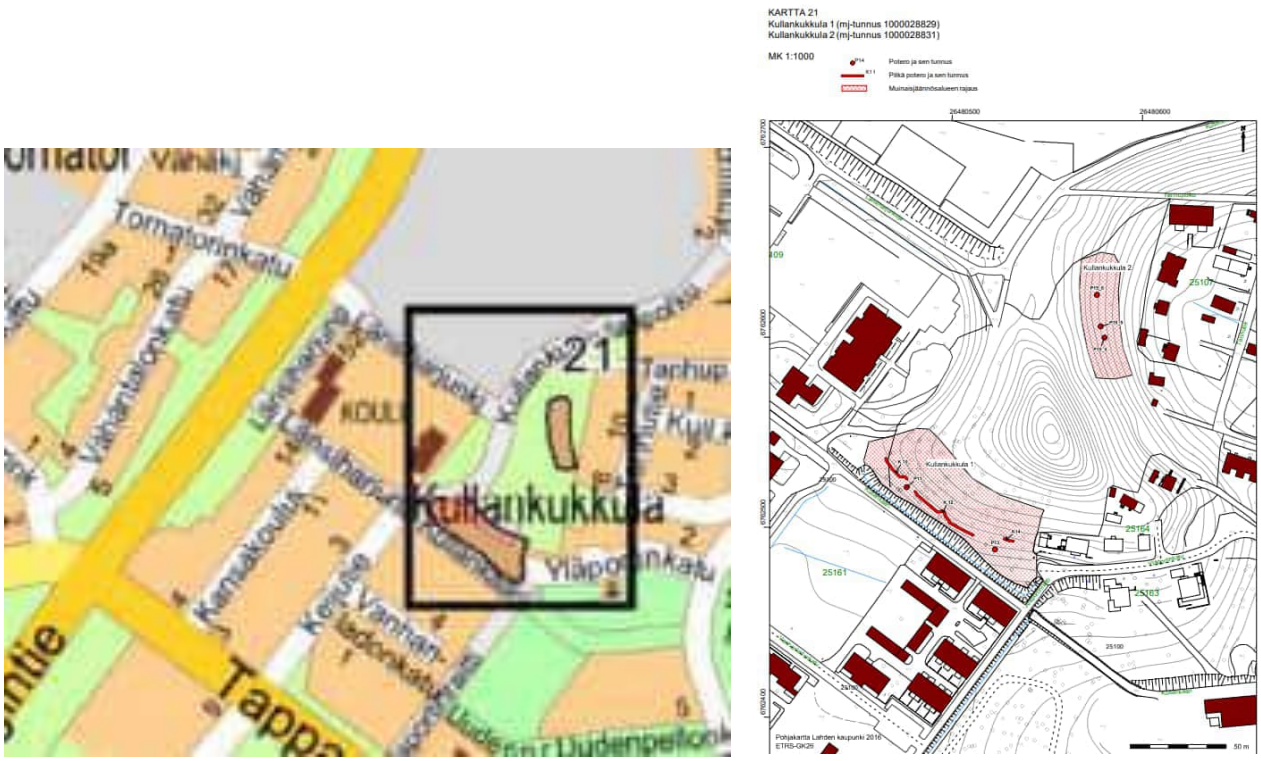

Kuva 3. Kullankukkulan muinaisjäänteet (lähde: karttaleikkeet Häkälä et al. 2016)

3.3 Aiemmat selvitykset

Pääkonttorirakennuksesta on tehty teknisiä selvityksiä aiemmin 2000-luvulla, taulukko 1.

Taulukko 1. Aiemmin tehdyt tekniset selvitykset.

Tutkimus	Ajankohta	Tekijä/ Tutkimuksen tilaaja
Starkki Lahti keskusvarasto kuntoarvio (koko alue)	2012	YIT Kiinteistötekniikka Oy/ ei tiedossa
Asemakaavaselostus Starkki A-2643a	2016	Lahden tekninen ja ympäristötoimiala, Maankäyttö ja aluehankkeet ja asemakaava-arkkitehti Kimmo Sutinen
Starkin vanha pääkonttori, Haitta-ainetutkimus	2020	Vahanen/ Hartela Etelä-Suomi Oy
Starkin vanha pääkonttori, Julkisivujen kuntotutkimus	2020	Vahanen/ Hartela Etelä-Suomi Oy
Starkin vanha pääkonttori, Sisäilma- ja kosteustekninen kuntotutkimus	2021	Vahanen/ Hartela Etelä-Suomi Oy

4 YRITYKSEN HISTORIA

STARKin historia sai alkunsa vuonna 1868 Viipurista, josta se siirtyi Lahteen ja ympäri Suomea. Peter Starckjohann avasi vuonna 1868 pienen rautakaupan Viipurissa ja yrityksen nimeksi tuli Starckjohann & Co. Liikkeessä myös myytiin taloustavaroita ja muita yleisiä kulutushyödykkeitä. Yritys siirtyi vuonna 1882 hänen saksalaiselle veljenpojalleen Julius Starckjohannille, joka sai samana vuonna myös Suomen kansalaisuuden. (Erävuori 1988)

Vuonna 1906 yritys muutettiin osakeyhtiöksi nimellä Osakeyhtiö Starckjohann & Co Aktiebolaget. Vuonna 1907 Juliuksen poika Peter Starckjohann aloitti yrityksen palveluksessa. Vuonna 1912 liikkeen palvelukseen tulleen Allan Ljungbergin ansiosta yhtiön toiminta vakiintui Lahdessa myöhemmin. Ensimmäisen maailmansodan aikana rautakauppa menestyi, vaikka muuten muu kaupankäynti oli vähäistä. Suomen itsenäistymisen aikaan yritys oli pahoissa talousvaikeuksissa, mutta selvisi tulevina vuosina yrityksen suuren koon avulla. Sodan jälkeen yritys ryhtyi harjoittamaan myyntiä lähes koko Suomessa. Toiminta laajeni nopeasti ja ensimmäinen sivuliike perustettiin vuonna 1922 ja samana vuosikymmenenä avattiin erikoisosastoja ja hiilivarasto. Vuonna 1922 yhtiö sai oman liikemerkin, jossa kuvataan Merkuriuksen siivet, I-palkki ja yhtiön kirjaimet SCo. Merkin suunnitteli kaupunginarkkitehti Uno Ullberg. (Erävuori 1988)

Vuonna 1939 alkanut talvisota sai yrityksen siirtymään pommitusten tieltä Pietarsaareen. Vuoden 1940 tammikuussa yritys siirtyi osittain takaisin Viipuriin. Paluu oli lyhyt ja Moskovan rauhan jälkeen maaliskuussa vuonna 1940 Viipuri menetettiin. Koska Pietarsaari oli liian etäinen, valittiin uudeksi kotipaikaksi Lahti. Yritys osti Lahden kaupungilta Mytäjäisten kaupunginosasta rautatien eteläpuolelta varastoalueen, jonne rakennettiin varastotiloja vuoden 1940 lopulla. Pääkonttoriksi vuokrattiin tilat Rauhankatu 16:sta ja tilat varastoksi Aleksanterinkatu 17:sta. Samoihin aikoihin yritys sai oikeuden varata Lahden kaupungilta tontin Lahden alatorilta Aleksanterinkadun puoleiselta sivulta kaksikerroksiseksi liiketaloksi aina

toukokuuhun 1941 saakka. Myöhemmin varaus johti vuokrasopimukseen, jossa tontti vuokrattiin yhtiölle 25 vuodeksi (1941–1966). (Erävuori 1988)

Jatkosodan alkaessa kesäkuun 1941 lopulla avautui tie taas takaisin Viipuriin ja vuoden lopulla henkilökunnasta 36 työntekijää sijoittui takaisin Viipuriin ja 94 työntekijää jäi Lahteen. Seuraavan kahden vuoden aikana pääpainoa siirrettiin enenevissä määrin Viipuriin. Yritys joutui jättämään Viipurin uudelleen nopeasti Neuvostoliiton suurhyökkäyksen vuoksi kesäkuussa 1944. Vuonna 1945 yritys rakennutti henkilökunnalleen suuren asuinrakennuksen Lahdenkatu 14:ään ja tähän rakennukseen sijoitettiin myös yhtiön vähittäismyymälä. (Erävuori 1988)

Aikaisemmin varatulle ja vuokratulle tontille Lahden keskustaan osoitteeseen Aleksanterinkatu 8 ryhdyttiin rakentamaan Ragnar Ypyän suunnittelema suuri liiketalo vuonna 1949 (kuva 4). Rakennuksen kokonaistilavuus oli 10 400 m^3 ja kaksikerroksiseen rakennukseen sijoitettiin vähittäismyymälä, keskuskonttori, hallinto sekä tukku- ja teollisuusmyynti. Kyseinen liiketalo oli ensimmäinen puhdas liiketalo Lahdessa. Liikkeen Viipurinajoilta peräisin ollut jouluikkunatraditio oli myös osa lahtelaista katukuvaa. Starckjohann lahjoitti lisäksi Alatorin puistoon kaksi veistosta. (Erävuori 1988, Niskanen 2012)

Myymälätiloissa oli pitkälle viety itsepalveluperiaate ja kaiken tuli olla näkyvillä sekä helposti saatavilla, jolloin perinteistä myymäläratkaisua jäivät edustamaan vain kassa ja siihen kytketty pakkaustila. Tilat kävivät melko pian riittämättömiksi, eikä rakennuksen korottamiseksi saatu lupaa kaupungilta, minkä vuoksi vuonna 1955 alettiin pohtimaan uutta, suurempaa konttorirakennusta. Vuonna 1957 Peter Starckjohannin paikalle toimitusjohtajaksi valittiin Jalo Kumela. (Erävuori 1988)



Kuva 4. Starckjohannin liiketalo Lahden keskustassa 1950-luvulla (Erävuori 1988).

Yritys alkoi keskittää toimintojaan Mytäjäisen alueelle, kun 1960-luvulla rakennettiin levy- ja metallivarastorakennus, autokorjaamorakennus sekä konttori-, varasto- ja sosiaalitiloja. Lahden keskustasta pois siirtymisen varmisti pääkonttorin rakentaminen Mytäjäisen alueelle vuonna 1970. Tämän jälkeen toimintaa ryhdyttiin kehittämään Mytäjäisissä ja uusi suuri teräshalli valmistui vuonna 1972. Vuonna 1973 uudeksi toimitusjohtajaksi valittiin Asko Palomäki eläkkeelle jäävän Jalo Kumelan tilalle. Vuosien aikana yritys laajensi toimintaansa esimerkiksi Turkuun, Heinolaan, Poriin, Tampereelle, Jyväskylään ja Lappeenrantaan. Vuonna 1977 Lahden keskustan liiketalo tontteineen myytiin Postipankille ja liiketalon myymälä tyhjennettiin lopullisesti 1978.

Vuonna 1981 yhtiöiden Oy Starckjohann & Co Ab ja Oy Telko Ab fuusioituminen astui voimaan, jolloin syntyi Starckjohann-Telko Oy. Vuosien 1982–1985 aikana yritys laajeni voimakkaasti kansallisesti sekä kansainvälisesti. (Erävuori 1988)



Kuva 5. Starckjohannin liiketilat Mytäjäisissä 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa (STARK Suomi 2018)



Kuva 6. Vahva-Jussi symboli Mytäjäisten liiketilojen seinään ripustettuna 1970-luvulla (Erik Starckjohannin kotialbumi)

Rakennusalan pitkäaikaisen laman seurauksena yhtiö ajautui yrityssaneeraukseen vuonna 1993. Toimintoja yksinkertaistettiin ja kannattamattomat liiketoiminnat karsittiin.

Yhtiön toimintoja pilkottiin neljään pääosaan: Auto Starckjohann (nyk. Länsiauto), Suomen LVI-tukku (nyk. Ahlsell), Starckjohann Steel (nyk. BE Group) ja Starckjohannin rautakaupat (vuodesta 1995 vuoteen 2014 saakka Starkki ja nyk. STARK).

Starkki aloitti toimintansa osoitteessa Ansiokatu 3 vuosien 2004 ja 2005 vaihteessa. STARK syntyi, kun Starkki ja Puukeskus fuusioituivat vuonna 2014. Puukeskuksen vanhoissa tiloissa Mukkulassa osoitteessa Mukkulankatu 18 jatkoi STARK-myymälä toimintaansa aina kevääseen 2023 saakka, jolloin Lahden myymälät yhdistyivät. (Säynäjärvi 2018, Tuhkanen 2023)

5 ALUEEN HISTORIA

Alueella on sijainnut Santamäki, jossa on harjoitettu soran- ja hiekanottotoimintaa.



Kuva 7. Ilmakuva Lahdesta, kuvausvuosi ei ole tiedossa. Kuvan vasemmassa reunassa keskellä näkyy tulevaa Starkin Mytäjäisten aluetta. (Hammar 2005)

Alueen eteläpuolelle rakennettiin vuonna 1930 Länsiharjun koulu. Vuonna 1940 Starckjohannin toiminnot perustettiin Mytäjäisten varastoalueelle yrityksen siirtyessä Lahteen ensimmäisen kerran Viipurista.

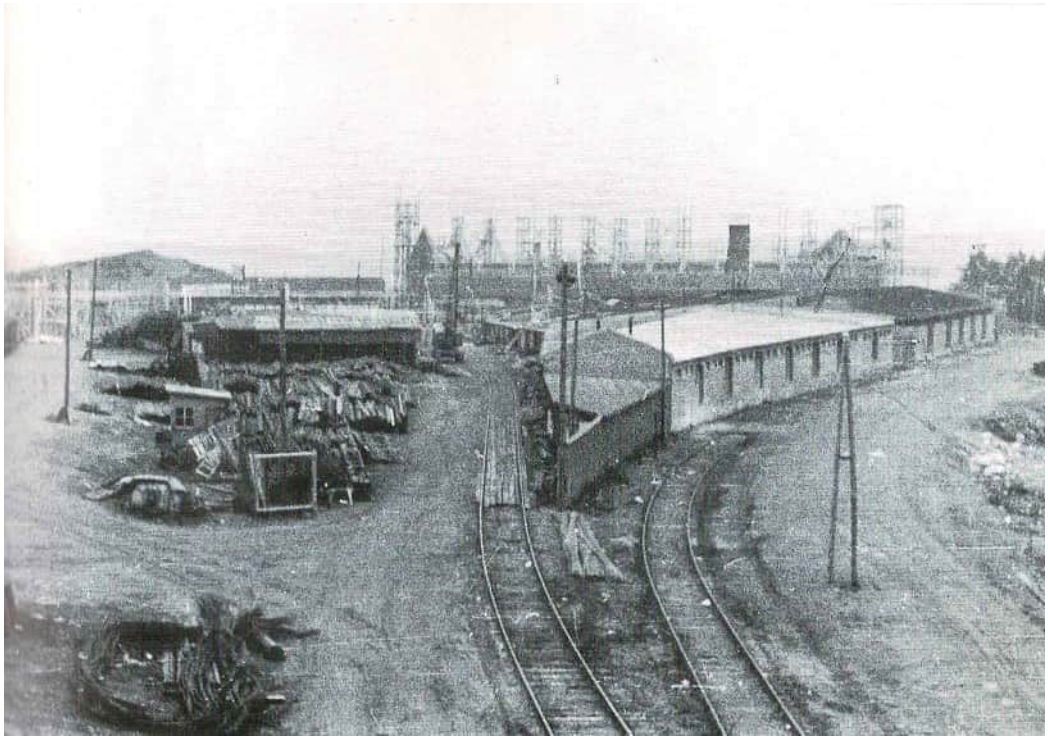

Kuva 8. Mytäjäisten alue vuonna 1947 (Erävuori 1988, s. 123)



Kuva 9. Starckjohannin alue ennen suurempien varastorakennusten rakentumista. Taustalla näkyy Länsiharjun koulu. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

Starckjohann lähti kehittämään aluetta ja vuonna 1952 valmistui alueelle rakennustarvikevarasto, jota täydennettiin seuraavana vuonna "toimituskonttorirakennuksella" (autokorjaamo ja -halli ja toimistotilat).

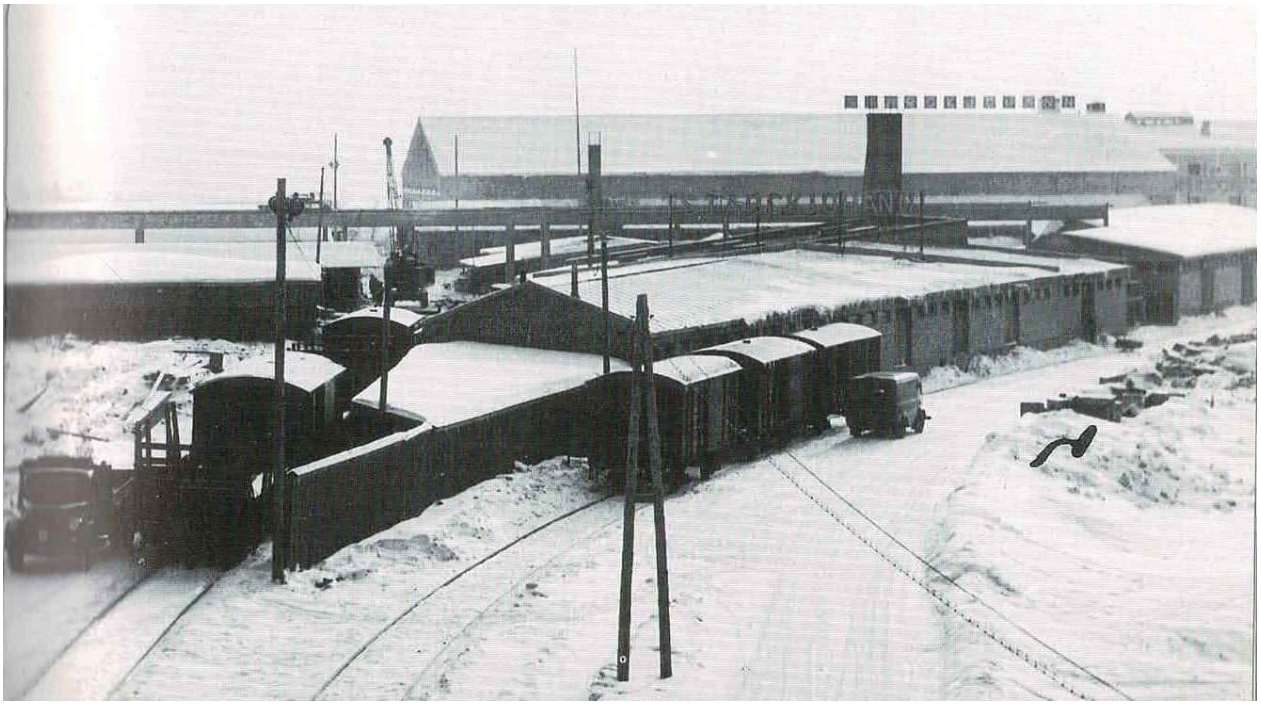

Kuva 10. Mytäjäisten alue 1950-luvulla. Suuren rakennuksen katolla on erotettavissa Starkcjohannin kirjaimet. (Erävuori 1988, s. 123)

Mytäjäisten silta valmistui vuonna 1955 mahdollistaen kulkuyhteyden rautatien yli Lahden keskustaan.

Aluetta kehitettiin 1960-luvulla ja vuonna 1960 valmistui levy- ja metallivarastorakennus. Rakentamista jatkettiin edelleen vuonna 1965, jolloin alueelle rakennettiin laaja ja ajanmukainen autokorjaamorakennus sisältäen konttori-, varasto- ja sosiaalitiloja.



Kuva 11. Alue 1960-luvulla ennen pääkonttorin rakentamista. (Erik Starckjohannin kotialbumi)



Kuva 12. Näkymä kaupungin suuntaan, kuva 1960- tai 1970-luvulta. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

1970-luvulla rakennettiin ja kehitettiin aluetta paljon. Uusi suuri pääkonttorirakennus valmistui vuonna 1970. Samana vuonna rakennettiin myös suuri keskusvarastorakennus ja purettiin aiemmat puurakenteiset varastorakennukset. Pääkonttoria laajennettiin yhdellä lisäkerroksella vuoden 1977 aikana.



Kuva 13. Pääkonttorirakennus valmistumisen jälkeen, vuonna 1971 (Erik Starckjohannin kotialbumi)

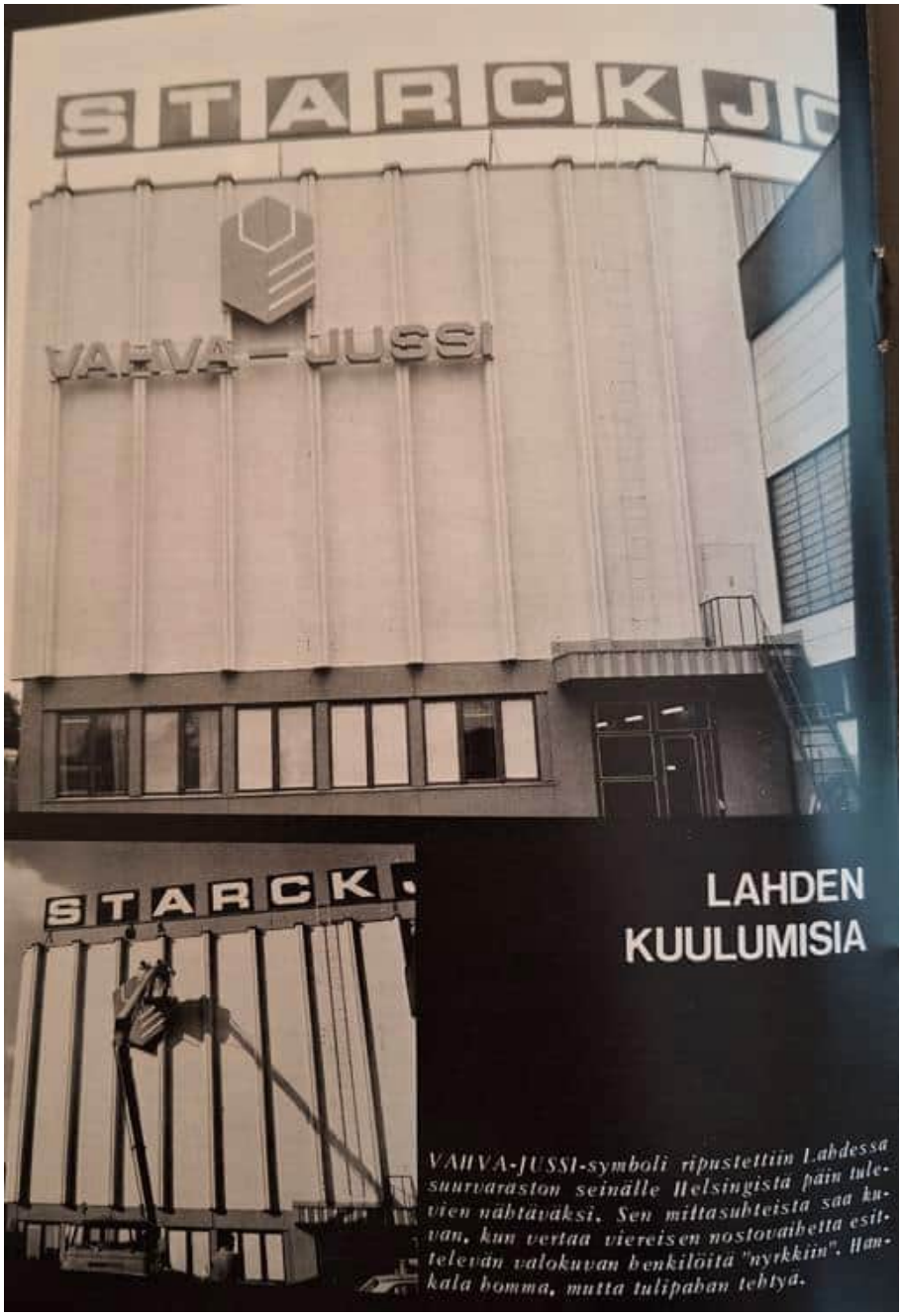

Kuva 14. S-rengas henkilöstölehdessä ollut uutinen Vahva-Jussi-symbolin ripustamisesta (S-rengas 3/1976)

1980-luvulla varastotiloja laajennettiin etelän suuntaan. Alueen lähiympäristön muu rakentuminen alkoi voimakkaammin 1990-luvulla, jolloin Kullankukkulan ympäriltä purettiin ja rakennettiin pientaloja.

2000-luvulla alueelle rakennettiin pohjoispäätyyn uusi varastorakennus. Alueen lähiympäristön rakentaminen jatkui. (Lahden karttapalvelu, Erävuori 1988, Lappalainen et al. 1955)

Vuonna 2019 alueelta purettiin pois kaikki muut rakennukset paitsi entinen pääkonttorirakennus. Samana vuonna alkoi myös alueen kehittyminen edelleen uuden asemakaavan mukaiseksi. Alueelle rakennettiin ensin toimiva infra, minkä jälkeen alueelle on

rakennettu päivittäistavarakauppa sekä useita asuinkerrostaloja. Vuonna 2023 alueella on rakenteilla asuinkerrostalo sekä pysäköintitalo. Asemakaavan mukaisesti alueelle on rakennettavissa vielä useita kerrostaloja.

6 KESKUSKONTTORIN RAKENTAMINEN JA HISTORIA

6.1 Arkkitehti

Starkin entisen pääkonttorin on suunnitellut espoolainen arkkitehti Matti Suuronen (s. 1933 k.2013). Hän valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1961 ja perusti arkkitehtitoimiston Espooseen. Suuronen suunnitteli huoltoasemia, kioskeja, omakotitaloja, rivitaloja, toimistoja, julkisia rakennuksia sekä teollisuusrakennuksia. Hänet tunnetaan parhaiten futuristisista lasikuituvahvisteisista polyesterihartsista (lujitemuovista) tehdyistä talorakenteista Futuro (1968) ja Venturo (1971). Suurosen suunnittelemissa teollisuusrakennuksissa tyypillistä oli julkisivujen rytmittäminen pystyraidoilla, joihin ikkunat oli sijoitettu (esim. Mäntykeron tehdas Mäntyharjulla 1975). Kauppa-Tammer (1967, julkisivu päällystetty vuonna 2008) Tampereen keskustassa ja Starckjohannin keskuskonttori (1970, 1977) Lahdessa erottuvat julkisivujen voimakkaasti profiloiduilla kasettimaisilla betonielementeillä. (Virtanen 2021)



Kuva 15. Kauppa-Tammer Tampereella (Hämeenkatu 5). Rakennus on vuodelta 1964, mutta julkisivu päällystettiin uudelleen vuonna 2008. (ABL Laatat 2008)



Kuva 16. Mäntykeron teollisuusrakennus (Uutelantie 24B, Mäntyharju) vuodelta 1975 (Google Maps Street View 2018)

6.2 Arkkitehtuuri

Pääkonttorirakennus on rakennettu vuonna 1970 betonibrutalismin arkkitehtuurin ajanjakson 1960–1970 aikana. Betonibrutalismi on yksi modernismin haaroista, jossa on yksityiskohdat ovat tarkkaan harkittuja. Betonibrutalismin ominaispiirteisiin kuuluvat suuret, harmaat ja geometriset rakennukset. Betonielementit ovat pelkistettyjä, eikä raakabetonipinnalle ole tehty silottavaa käsittelyä. Suunnittelussa on korostunut muotojen yksinkertaistaminen. (Welling-Nyberg 2022)

6.3 Julkisivu

Päärakennuksen julkisivujen ulkopinta on pesubetonia ja julkisivujen kasettimaisissa betonielementeissä toistuu I-palkkiaihe, joka oli yhtiön vanhan tunnuksen muoto. Ulkoseinäelementtien rakenne on betoniulkokuori 50 mm, mineraalivillaeriste 90 mm ja betonisisäkuori 90 mm. Julkisivuelementtien sisennyksien ja saumojen sijainnilla rakennuksen ulkoseinämää on elävöitetty. Julkisivuelementtien pesubetonipinta on kalkkikivirouheista ja sokkeli maalattua betonia, jossa näkyvät valulaudoituksen jäljet. (Starkin vanha pääkonttori Sisäilma- ja kosteustekninen kuntotutkimus 2021, Starkin vanha pääkonttori julkisivujen kuntotutkimus 2020)

Rakennuksen edessä on tukimuuri, missä on kaksi valurautaista teosta. Teokset ovat Örmo Brukin valmistamia valurautatauluja. Teokset ovat mahdollisesti Örmo Brukin valimon antamia lahjoja Starckjohannin 110-juhlavuoden kunniaksi. Vasemman puoleisessa taulussa on Pyhä Yrjänä lohikäärmeen kanssa taistelussa ja oikeanpuoleisessa taulussa on Ruotsin kuningas. (Erik Starckjohann, Juha Pyykkönen 2023)



Kuva 17. Rakennuksen etupihan tukimuurin taideteokset.

6.4 Rakentaminen vuonna 1970

Vuonna 1970 Lahden Mytäjäisten alueelle valmistui uusi suuri arkkitehti Matti Suurosen suunnittelema keskuskonttorirakennus kulmittain entisen "toimituskonttorin" viereen niin, että rakennusten välille saatiin suora kulkuyhteys kaikista kerroksista. Samana vuonna valmistui alueelle suuri keskusvarastorakennus ja samassa yhteydessä hävitetiin aiemmat puurakenteiset varastorakennukset. Pääkonttorin julkisivu on esitetty kuvassa 18. Rakennuksen alkuperäiset suunnitelmapiirustukset on esitetty liitteessä 1.

Vuoden 1975 valokuvassa on havaittavissa pääsisäänkäynnin yläpuolelle lisätty "Starckjohann"-kyltti.



Kuva 18. Pääkonttorirakennus kesäkuussa vuonna 1975. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

Rakennuksen edessä oli vähänlaisesti pysäköintipaikkoja ja vähitellen johtajiston pysäköintipaikat varattiin vain asiakkaiden käyttöön sekä toimitusjohtajalle. (Erik Starckjohann, 2023)



Kuva 19. Pääsisäänkäynti vuoden 1990 vuosikertomuksessa.

Pääkonttorirakennus oli kuutiotilavuudeltaan 11 740 m^3 ja kerrosalaltaan 3000 m^2. Konttorin suunnitelmat toteutettiin maisemakonttoriperiaatteella ja tilojen akustiikkaan kiinnitettiin huomiota.

Pääkonttorirakennus on elementtirakenteinen, betonirunkoinen maisemakonttoriperiaatteella suunniteltu rakennus. Vesikatto on bitumikermipintainen tasakatto. Rakennuksen alapohjarakenne on maanvarainen ja osassa tiloissa on asennuslattiat. Alapohjarakenteena on 45 mm teräsbetoni, 10 mm mineraalivillaa, 150 mm betonilaatta ja tiivistetty sora. Kaksoislattia on vain konehuoneen ja sen laajennusalueilla. Välipohjarakenteet ovat 150 mm paksuisia teräsbetonilaattoja. (Starkin vanha pääkonttori Sisäilma- ja kosteustekninen kuntotutkimus 2021, Starkin vanha pääkonttori julkisivujen kuntotutkimus 2020)

Kerroksissa oli alkuperäisenä lattiamateriaalina kokolattiamatto ja kerroksilla 2-4 oli eri värimaailmat. 2.kerroksen väri oli keltainen, 3.kerroksen väri oli punainen ja 4.kerroksen väri oli sininen. (Erik Starckjohann, 2023)

Pääkonttori yhdistyi ns. yhdyskäytävällä aiemmin rakennettuun toimituskonttoriin kaikista muista paitsi ylimmästä kerroksestaan.



Kuva 20. Vuonna 2019 purettu toimituskonttori, mikä yhdistyi pääkonttoriin yhdyskäytävällä/ovilla. (Hartela 2019)

Rakennuksessa oli pieni hissi, minkä käyttö oli ensin rajattua. Vain valitut henkilöt saivat käyttää hissiä. Tästä säännöstä kuitenkin joustettiin ja lopulta luovuttiin ajan kuluessa. (Juha Pyykkönen, 2023)

6.4.1 Pohjakerros

Keskuskonttorin pääsisäänkäynti oli pohjakerroksesta eli ensimmäisestä kerroksesta. Pääsisäänkäynnin yhteydessä oli neuvontakeskus sekä odotusaula, jonka taustalla oli ilmavalokuva Viipurista. Neuvontakeskuksen edustalla oli esillä pienoismalli yhtiön omasta rahtilaivasta ”Peter”. (Erik Starckjohann, Veijo Karjala, 2023)



Kuva 21. Odotusaula pohjakerroksessa. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

Rakennuksen alin kerros oli varattu atk-osastolle, puhelinkeskukselle ja henkilökunnan sosiaalitiloille. Pohjakerroksen ATK-osastolla oli kaksinkertainen lattiarakenne ja tietokonehuone, minne ei ollut pääsyä kuin rajatuilla henkilöillä. (Erik Starckjohann, 2023)



Kuva 22. ATK-huonetilat (Erik Starckjohannin arkisto)

Puhelinkeskus palveli kaikkia asiakkaita yhdistäen ja välittäen puheluita. (Erik Starckjohann, 2023)



Kuva 23. Ensimmäisen kerroksen puhelinkeskus 1970-luvulla. (Erik Starckjohannin arkisto)

Pohjakerroksessa oli myös vahtimestari, jolla oli oma tilansa puhelinkeskuksen takana. Vahtimestari jäi eläkkeelle 1970-luvun lopulla eikä sen jälkeen rakennukseen otettu enää uutta vahtimestaria. (Juha Pyykkönen, 2023)

6.4.2 Toinen kerros

Toisessa kerroksessa sijaitsivat ostotoiminnot avustavine osastoineen sekä keskusvaraston varastokonttori.



Kuva 24. Toisen kerroksen varastokonttori lokakuussa 1971. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

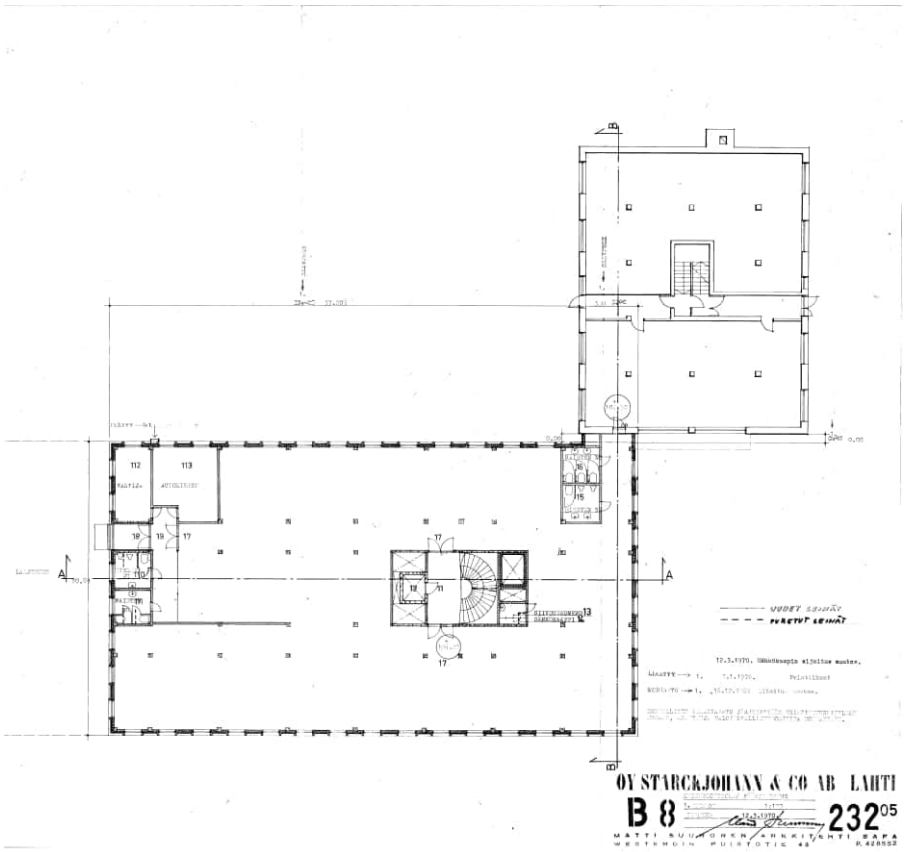

Kuva 25. Toisen kerroksen alkuperäinen pohjapiirustus. Pääkonttoriin liitoksissa ollut toimituskonttori on purettu vuonna 2019.

6.4.3 Kolmas kerros

Kolmannessa kerroksessa oli teollisuus-, rakennusliike-, vesijohtoliike- ja jälleenmyyjämyynnin henkilöstön tilat.



Kuva 26. Kolmannen kerroksen tukkumyyjien työskentelytiloja. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

Kolmannessa ja neljännessä kerroksessa oli käytössä postitaulu (ylemmässä kuvassa näkyvillä tiiliseinällä), minkä avulla postilähetit tiesivät, kenellä on lähtevää postia ja noutivat postit kyseisiltä henkilöiltä. (Erik Starckjohann, 2023)

6.4.4 Neljäs kerros

Neljäs kerros oli ylin kerros rakennuksen valmistumisen aikaan. Neljännessä kerroksessa sijaitsi hallinnon tilat sekä henkilökunnan kahvio. Kahviossa oli varattu oma pöytä ”päälliköille” eikä heidän tarvinut maksaa kahvista. Muu henkilöstö maksoi kahvit itse. (Juha Pyykkönen, 2023)



Kuva 27. Neljännen kerroksen työskentelytiloja. (Erik Starckjohannin arkisto)

6.5 Rakennuksen korotus vuonna 1976

Vuonna 1977 konttorirakennusta korotettiin yhdellä kerroksella, jolloin rakennuksesta tuli viisikerroksinen. Viidennen kerroksen sisustuksen suunnitteli Paula Nurmi. Ylimpään kerrokseen siirrettiin yhtiön johto, edustustilat sekä hallinnolliset osastot. Korotuskerroksesta ei ole saatavilla suunnitelmapiirustuksia. (Erik Starckjohann, 2023)

Hallinnon huoneiden sisustuksessa käytettiin runsaasti tummaa paneelia. Viidennessä kerroksessa oli myös muista kerroksista poiketen koneellinen ilmastointi. Rakennuksen edustusneuvottelutilat olivat viidennen kerroksen kaakkoispäädyssä.



Kuva 28. Viidennen kerroksen rakentamisvaihe vuonna 1976. (Erik Starckjohannin kotialbumi)

Viidennen kerroksen rakentamisessa erityistä oli, että rakennusvaihe toteutettiin kesän 1976 aikana siten, että rakennuksen muissa kerroksissa työskenneltiin samanaikaisesti. (Erik Starckjohann, 2023)



KESKUSKONTTORIN KOROTUS

S-renkaan N:o 3/76

Keskuskonttori Lahdessa on parhaillaan saamassa viidennen kerroksensa. Kuvassamme jo katto paikallaan ja seinätkin nousemassa. S-renkaan ilmestymishetkellä ulkopuoli lienee jo kutakuinkin hyvän näköinen.

Aivan kivuttomasti ei kaikki sillti ole sujunut, ainakaan rakennuksessa työskentelevien osalta. Hammasporauksen viihtyisyysluokkaa muistuttava poran jurina on säestänyt niin kaupantekoa puhelimessa kuin erilaisia konttoritöitä. Nyt tämäkin on takanapäin ja päästäneen vaikeuksien kautta voittoon.

Kuva 29. Ote S-renkaan numero 3/76 uutisesta. (Erik Starckjohannin arkisto)

6.6 Muut muutokset

Toisen, kolmannen ja neljännen kerroksen alkuperäisenä lattiamateriaalina on ollut kokolattiamatto. Lattiamateriaali on vaihdettu vinyylilaatoitukseen ja muovimattoon, mutta muutosvuodesta ei ole varmuutta.

Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vuonna 1970 rakennus rakennettiin ”maisemakonttori”-periaatteella eli kerroksissa ei ollut juurikaan erillisiä toimistohuoneita vaan tilat vastasivat nykyistä avokonttori-ratkaisua. Kerroksiin on kuitenkin rakennettu kevyitä väliseiniä ja useita toimistohuoneita myöhemmin. Väliseinien ja pienten huonetilojen rakentaminen aloitettiin samaan aikaan, kun ylimmäinen korotuskerros valmistui. Ensin erilliset pienet työhuoneet rakennettiin esimiehille. (Juha Pyykkönen, 2023)

Neljänteen kerrokseen rakennettiin yksi muutettu toimistohuonetila, jossa sisustus oli hyvin samankaltainen kuin viidennessä kerroksessa. Kyseinen huonetila oli äänieristetty. (Erik Starckjohann, 2023)

Rakennuksen ikkunat toivat valoa kerroksiin runsaasti ja myös lämmittivät sisätiloja. Ikkunoihin asennettiinkin laminaattikalvo ehkäisemään liikaa sisätilojen lämpenemistä. Laminaatti-ikkunat olivat ilmeisesti prototyyppi Uponorilta. Ikkunoita ei saanut avata vaan ne tuli pitää kiinni. (Erik Starckjohann, Juha Pyykkönen, 2023)

7 KOHTEEN NYKYTILA

Alue on muuttunut 2020-luvulla runsaasti aiempien tehdasrakennusten purkamisen ja uudisrakentamisen myötä.



Kuva 30. Entinen Starkin alue vuonna 2023. (Piia Lintunen)

Rakennuksen nykytila dokumentoitiin 22.8.2023 kohdekäynnillä. Valokuvat kohdekäynniltä on esitetty liitteessä 4. Rakennus on ollut tyhjillään syksystä 2020 lähtien, eikä rakennuksessa ole toiminnassa olevaa talotekniikkaa.

Rakennus on kärsinyt sisätiloissa mittavia vaurioita ja jokaisessa kerroksessa vettä valuu katosta sisätiloihin. Rakennuksessa on mittavia mikrobivaurioita.

7.1.1 Ulkopuoli

Rakennuksen julkisivu on pääosin alkuperäisessä kunnossaan. Pohjoisen ja itäisen julkisivun nurkkauksesta puretun yhdyskäytävän jäljet on peitetty vanerilla ja vuosien saatossa rakenteiden altistuminen sääolosuhteille on aiheuttanut pääkonttorin rakenteille paljon vaurioita erityisesti puretun yhdyskäytävän läheisyydessä. Ulkoseinäelementtien eristeet ovat kastuneet ja betoniosien teräkset osin ruostuneet sekä rakenteissa olleet puuosat kärsineet.

Rakennuksen julkisivua tarkasteltaessa ylimmän, lisätyn, korotuskerroksen julkisivumateriaali erottuu muusta julkisivumateriaalista erottaen kerroksen erilliseksi.

Rakennuksen pääsisäänkäynnin yläpuolella ei ole yhtiön tunnusta. Pääsisäänkäynti on muutoin alkuperäisen näköinen. Rakennuksen sivusisäänkäynti 1.kerrokseen on tukittu eikä kyseisestä ulko-ovesta pääse kulkemaan portaikon puuttuessa.



Kuva 31. Rakennuksen julkisivua elokuussa 2023.

7.1.2 Ensimmäinen kerros

Sisääntuloaulassa ei ole esitteillä yhtiön rahtilaivan pienoismallia (siirretty tiettävästi yhtiön toiseen konttoriin (Veijo Karjala, 2023)). Sisääntuloaulassa on kuitenkin edelleen seinällä alkuperäinen maisemateos. Ensimmäiseen kerrokseen on rakennettu kevyillä väliseinillä pienempiä toimistohuoneita. ATK-huonetilassa on alkuperäinen kaksoislattiarakenne ja huone on ollut ATK-käytössä rakennuksen käyttöajan. Talotekniikka-/lämmönjakohuone on purettu alueen purkutöiden yhteydessä vuonna 2019.



Kuva 32. Sisääntuloaula elokuussa 2023.

Ensimmäisen kerroksen puhelinkeskus- ja muut itäpäädyn huonetilat ovat olleet käytössä työmaatoimistotiloina vuosina 2019-2020.

Ensimmäisen kerroksen pyöröportaikko-/hissiaulassa on seinällä kerrostaulu, missä on kerrottu kerroksittain sijaitsevat toiminnot. Taulu on uudehko ja siinä on STARK-yhtiön tunnukset.

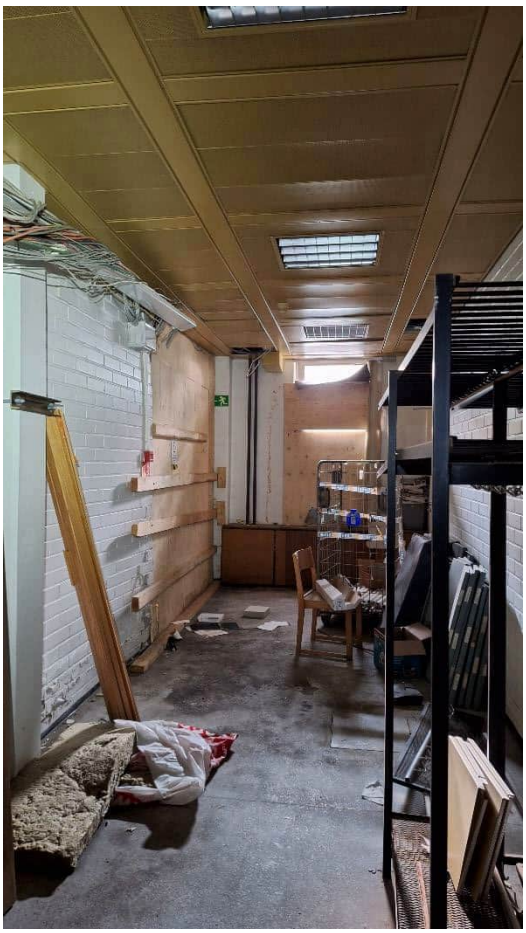

Kuva 33. Entinen yhdyskäytävä purettuun toimituskonttoriin on tukittu vanereilla, kuvassa vasemmassa laidassa.

7.1.3 Toinen kerros

2. kerroksessa on sekä pieniä että suuria toimistohuoneita, suuri paljeovin jaettavissa oleva neuvotteluhuone, arkisto ja sosiaalitiloja. Pääportaikon kerrosovessa on kerrostunnus.

Toisen kerroksen kattomateriaalit ovat alkuperäiset. Toisen kerroksen seinä-, välipohja- ja lattiarakenteet ovat kärsineet kosteusvaurioita.

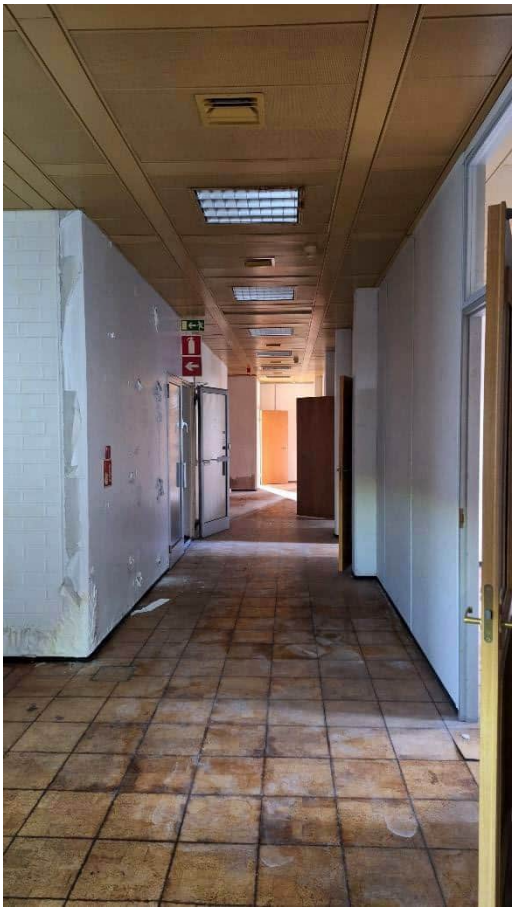

Kuva 34. Toisen kerroksen käytävää elokuussa 2023.

7.1.4 Kolmas kerros

3. kerroksessa on pieniä ja hyvin suuria avokonttorimaisia toimistohuoneita. Kerroksessa on myös pieni neuvotteluhuone, arkistotilat ja sosiaalitilat. Kolmannen kerroksen postitaulu on alkuperäisellä paikallaan tiiliseinällä. Yksittäisissä huoneissa kolmannessa kerroksessa on lattiamateriaalina kokolattiamatto. Kolmannen kerroksen kattomateriaalit ovat alkuperäiset.

Kolmannessa kerroksessa on paikoitellen vettä lammikoissa sisätiloissa. Vuotopaikat ovat hyvin näkyvissä. Kolmannen kerroksen seinä-, välipohja- ja lattiarakenteet ovat kärsineet kosteusvaurioita.



Kuva 35. Kolmannen kerroksen huonetiloja elokuussa 2023.

7.1.5 Neljäs kerros

4. kerroksen huonetilat ovat kärsineet huomattavan paljon kosteus- ja mikrobivaurioita. Toimistohuoneiden koko vaihtelee ja kerroksen keskellä on neuvotteluhuone, jossa on kokolattiamatto. Neljännessä kerroksessa on myös kassaholvi.



Kuva 36. Neljännen kerroksen huonetiloja elokuussa 2023.

Postitaulu on alkuperäisellä paikallaan tiiliseinällä. Henkilöstön kahvitilat ovat alkuperäisellä paikallaan rakennuksen itäpäädyssä. Kahvion linjasto on muuttumattomana, mutta keittiö on

muilta osin purettu. Neljännen kerroksen äänieristetty toimistohuone on sellaisenaan, kuin se on rakennettu.

Neljännen kerroksen kattomateriaalit ovat alkuperäiset.

7.1.6 Viides kerros

Myöhemmin rakennetussa 5. kerroksessa on pohjoisreunalla avokonttoritilaa, minkä lattiamateriaali on vaihdettu (laminaattia). Kerroksen keskellä on neuvottelutila/kokoushuone. Kerroksen eteläpuolen johtajiston käytävä on alkuperäisessä ulkoasussaan. Johtajiston huonetilat ovat kaapistoineen alkuperäisessä ulkoasussaan, lattialankut ovat kärsineet kosteudesta. Myös muualla kerroksessa on paljon kosteusvaurioita havaittavissa.

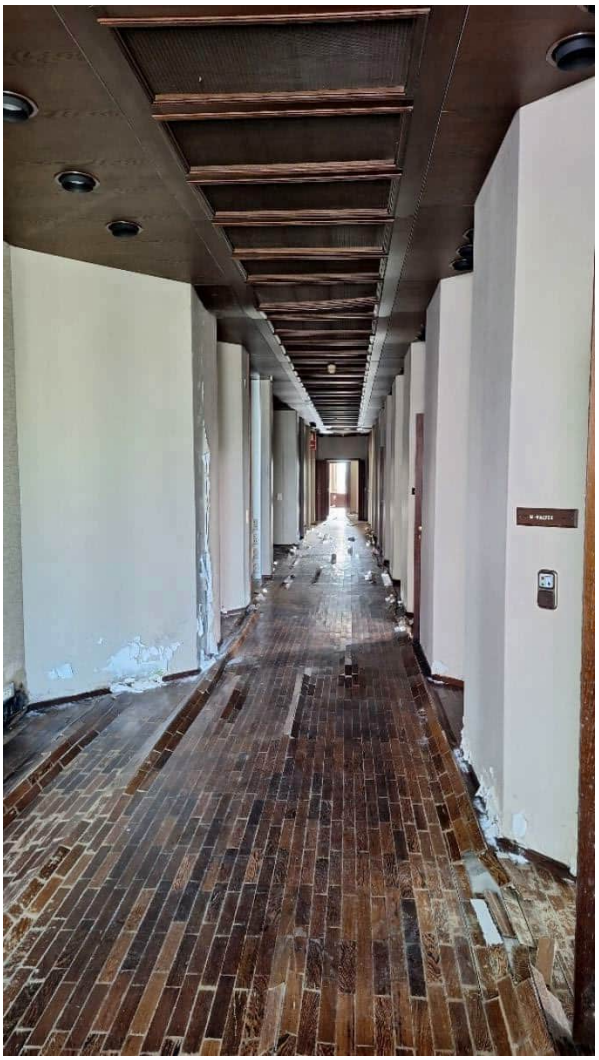

Kuva 37. Viidennen kerroksen käytävää elokuussa 2023.

Tarjoilukeittiö, kokous/neuvottelutila "Rappari" ja sosiaalitilat ovat alkuperäisessä ulkoasussaan. Tarjoilukeittiöön on tullut katon kautta vesivaurioita.

Viidennen kerroksen kattomateriaalit ovat alkuperäiset.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuonna 1868 perustettu Starckjohann & Co. yritys oli merkittävä rautakauppaliike, jonka liiketoiminta aloitettiin Viipurissa ja se siirtyi myöhemmin Lahteen. Yritys valitsi kotipaikakseen vuonna 1940 Lahden ja osti Lahden kaupungilta Mytäjäisten kaupunginosasta rautatien eteläpuolelta varastoalueen, jonne rakennettiin varastotiloja vuoden 1940 lopulla. Alkuperäinen pääkonttori toimi vuokratiloissa Rauhankatu 16:sta. Yritys alkoi keskittää toimintojaan Mytäjäisen alueelle ja vuonna 1970 yritys rakennutti pääkonttorinsa Mytäjäisiin. Tätä ennen yhtiö oli selvittänyt laajenemismahdollisuuksia keskustassa Aleksanterinkadulla sijaitsevan liikerakennuksensa viereen.

Pääkonttori rakennettiin palvelemaan yrityksen toimintaa Mytäjäisten tehdasalueella ja yhtenäistämään yhtiön konttoritoiminnot saman katon alle. Rakennusta jouduttiin korottamaan alkuperäisestä kerrosluvusta yhdellä, sillä yhtiö halusi johtotehtävissä toimiville henkilöille oman kerroksen. Ylimmäinen johtohenkilöiden kerros poikkeaakin sisustukseltaan huomattavasti muista kerroksista, joissa oli tavallisten työntekijöiden työpisteet. Tämä kertonee osaa yrityksen hierarkkisesta organisaatiokulttuurista, mutta ei ollut tavatonta kyseisen aikakauden toimistorakennuksissa.

Pääkonttorilla ei kuitenkaan ollut neuvotteluhuoneita lukuunottamatta varsinaisia edustustiloja kuten luentosalia tai saunatiloja, mitkä oli sijoitettu tehdasalueelle toiseen rakennukseen. Tämä oli poikkeavaa muista saman aikakauden toimistorakennuksista, joissa useimmiten oli edustustilat ylimmässä kerroksessa. Yhtiö halusi kuitenkin keskittää pääkonttorin toiminnan varsinaiseen työn tekemiseen.

Pääkonttori rakennettiin alueella tuolloin tyhjänä olleeseen kaakkoiskulmaan ja yhdistettiin aiemmin rakennettuun toimituskonttoriin. Myös tämän osalta pääkonttori poikkesi muista saman aikakauden toimisto- ja pääkonttorirakennuksista, joissa yleisesti yritykset ovat halunneet korostaa päätoimitilojen olemassa oloa esimerkiksi rakennusten erillisellä sijainnilla kuin myös tilojen suuruudella.

Mytäjäisten teollisuusalueen asemakaavamuutoksen myötä teollisuusalueen kaikki muut rakennukset purettiin vuonna 2019. Pääkonttori on ainoa jäljellä oleva Starckjohann & Co. yrityksen aikakauden rakennus alueella.

Nykyisellään pääkonttori erottuu alueella hyvin selkeästi alueen nykyiseen kehittymiseen ja rakentumiseen sopimattomana. Pääkonttori on monilta osin lähes alkuperäisessä asussaan, mutta sisätiloissa rakennus on kärsinyt mittavia vaurioita. Pääkonttori ei ole alueen aiemmassa, alkuperäisessä Starckjohann & Co. yrityksen käytössä erottunut yhtä selvästi alueella kuin miten se nykyisin näyttäytyy katsojan silmään.

9 LÄHTEET

ABL Laatat, 2008. Kiinteistö Oy Kauppa-Tammer, Tampere [verkkosivu]. Saatavissa: https://www.abl.fi/en/kiinteisto-oy-kauppa-tammer-tampere [viitattu 24.8.2023].

Erävuori, J., 1988. Rautapuodista kauppahuoneeksi: Starckjohann-Telko oy 120 vuotta [kirja]. Starckjohann-Telko. 262 s.

Etu-Sihvola, H., 2010. Lahden muinaisrannat [verkkodokumentti]. Lahden kaupunginmuseo. Saatavissa: https://www.lahti.fi/tiedostot/lahden-muinaisrannat-selvitys/ [viitattu 20.7.2023]. 72 s.

Hammar, P., 2005. Muistikuvia Lahdesta [kirja]. 204 s.

Häkälä, P., Vadén, A., 2016. Lahden 1918 taistelupaikkojen kartoitus [verkkodokumentti]. Lahden kaupunginmuseo, Päijät-Hämeen maakuntamuseo. Saatavissa: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjhanke/read/asp/hae_liite.aspx?id=116423&ttyyppi=pdf&kansio_id=398 [viitattu 20.7.2023]. 132 s.

Karjala Veijo, haastattelu 31.8.2023

Lappalainen, L., Puolanne, H., Mattila, A. V., Lehtonen, K. R., Hovila, V., Olanterä, R., . . . Savonen, L., 1955. Lahti 1955: 2, 1.7.–31.12.1955 [sanomalehti]. Lahden kirjapaino ja sanomalehti.

Niskanen, R., 2012. Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä s. 108 [verkkodokumentti]. Lahden historiallinen museo. Saatavissa: https://www.lahti.fi/tiedostot/selvitys-lahden-sodanjalkeisesta-rakennusperinnosta/ [viitattu 25.7.2023].

Pyykkönen Juha, haastattelu 27.9.2023

Starkjohann Erik, haastattelut 23.8.2023 ja 31.8.2023

STARK Suomi, 2018. Tunnista myymälä! [Facebook postaus]. Facebook. Saatavissa: https://fi-fi.facebook.com/STARKSuomi/photos/tunnista-myym%C3%A4l%C3%A4stark-on-toiminut-suomessa-jo-1800-luvulta-l%C3%A4htien-t%C3%A4n%C3%A4-vuonna-j/625135827864712/ [15.8.2023].

Stark Suomi Oy, 2018. STARK juhlii 150-vuorista taivaltaan-”Vahva vuodesta 1868” [verkkosivu]. STT info. Saatavissa: https://www.sttinfo.fi/tiedote/stark-juhlii-150-vuotista-taivaltaan---vahva-vuodesta-1868?publisherId=17674611&releaseId=67376553 [15.8.2023].

Säynäjärvi, T., 2018. 45 vuotta Starkilla, eikä kiirettä eläkkeelle: Liisa Kykylä on vastannut tuhansiin puheluihin [uutinen]. Etelä-Suomen Sanomat. Saatavissa: https://www.ess.fi/paikalliset/157072 [viitattu 24.8.2023].

Tuhkanen, M., 2023. Stark yhdistää Lahden myymälänsä-kuluttajia palvellaan jatkossa vain Launeella [uutinen]. YLE. Saatavissa: https://yle.fi/a/74-20022396 [viitattu 24.8.2023].

Virtanen, M., 2021. Matti Suuronen [verkkosivu]. Arkkitehtimuseo. Saatavissa: https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/matti-suuronen/ [viitattu 15.8.2023].

Welling-Nyberg, A., 2022. Kaunotar vai hirviö-betonibrutalismin monet kasvot [verkkosivu]. Saatavissa: https://sibeliusmuseum.fi/fi/kaunotar-vai-hirvio-betonibrutalismin-monet-kasvot/ [viitattu 24.8.2023].

LIITE 1

ILMAVALOKUVAT

Ilmavalokuvien lähde: Lahden kaupungin karttapalvelu (https://kartta.lahti.fi/ims) ja paikkatietoikkuna (



Kuva 1. Ilmavalokuva vuodelta 1946. Santamäki on lähes hävinnyt.



Kuva 2. Ilmavalokuva vuodelta 1951. Alueella on soranotto käynnissä.



Kuva 3. Ilmavalokuva vuodelta 1960. Mytäjäisten silta on valmistunut.



Kuva 4. Ilmavalokuva vuodelta 1986.



Kuva 5. Ilmavalokuva vuodelta 1979. Pääkonttori on rakennettu.



Kuva 6. Ilmavalokuva vuodelta 1995. Varastotiloja on laajennettu.



Kuva 7. Ilmavalokuva vuodelta 1995. Varastotiloja on laajennettu.



Kuva 8. Ilmavalokuva vuodelta 2014.



Kuva 9. Ilmavalokuva vuodelta 2001.



Kuva 10. Ilmavalokuva vuodelta 2017.



Kuva 11. Ilmavalokuva vuodelta 2019. Suurin osa rakennuksista on purettu.



Kuva 12. Ilmavalokuva vuodelta 2022. Ruokakauppa ja kerrostaloja on rakentunut alueelle.

LIITE 2

ALKUPERÄISET SUUNNITELMAPIIRUSTUKSET VUODELTA 1970

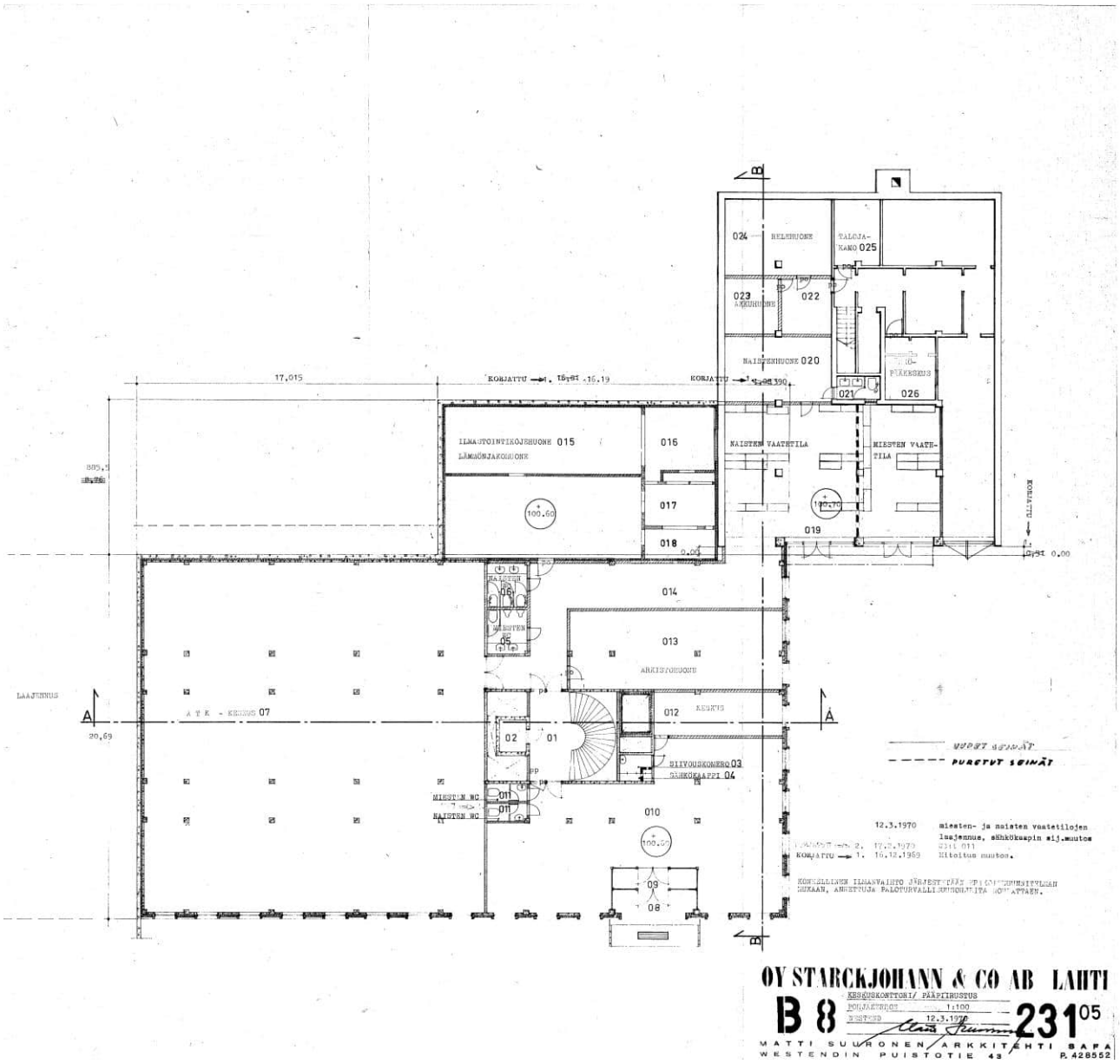

Kuva 1. Ensimmäinen eli pohjakerros.

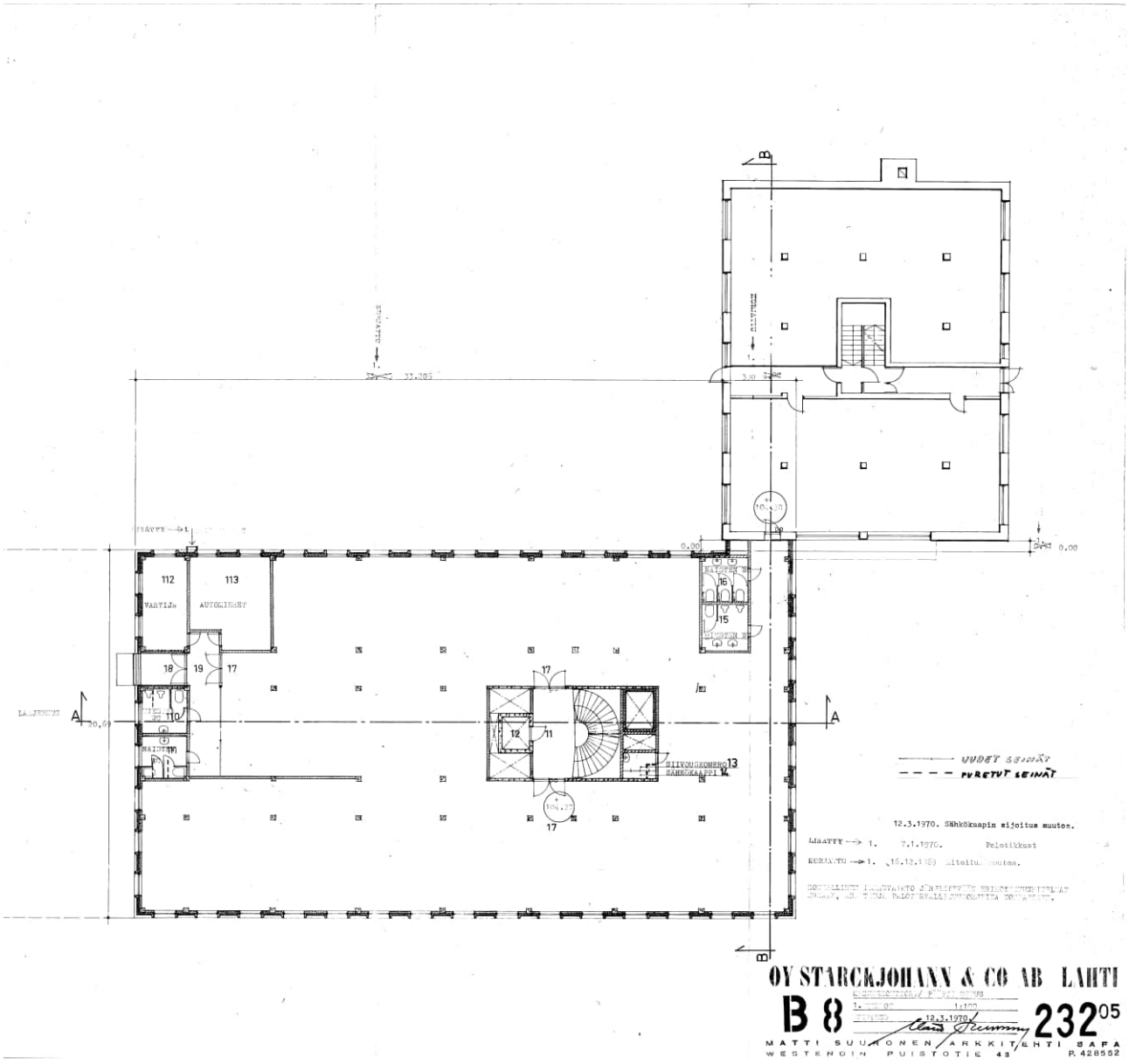

Kuva 2. Toinen kerros (kirjoitettu aikansa mukaisesti 1.kerros).

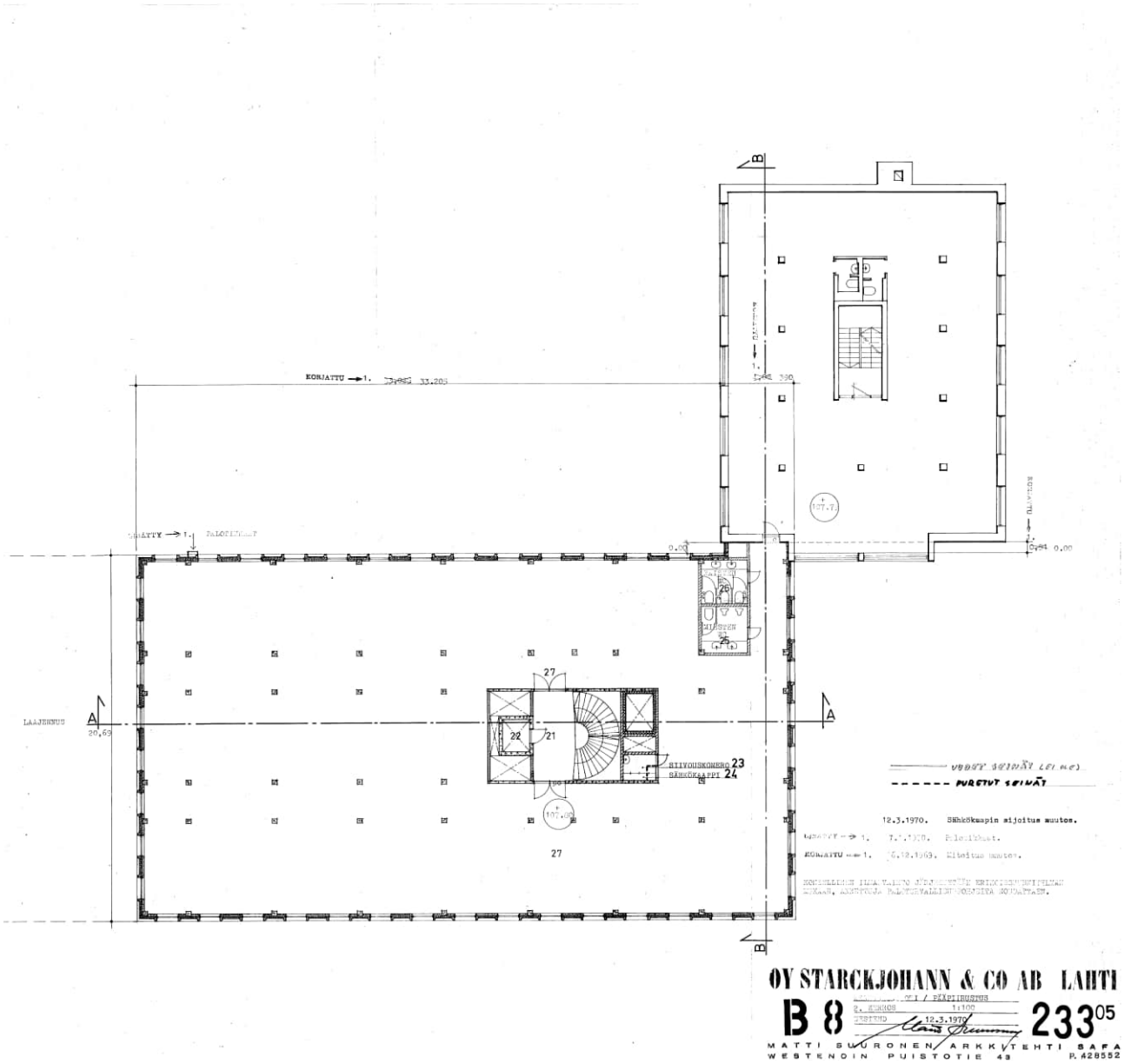

Kuva 3. 3.kerros (kirjoitettu aikansa mukaisesti 2.kerros).

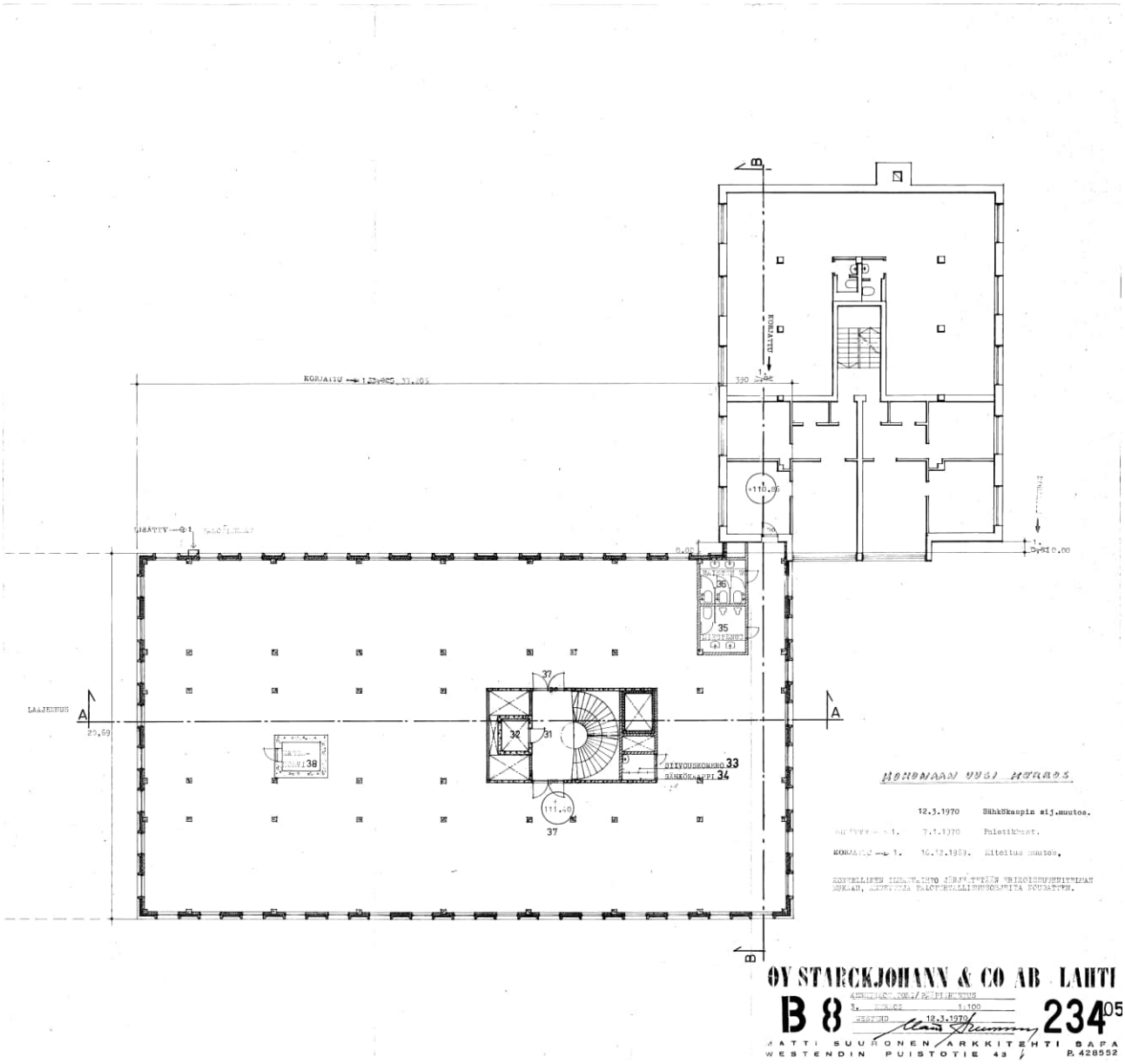

Kuva 4. 4.kerros (kirjoitettu aikansa mukaisesti kolmas kerros).

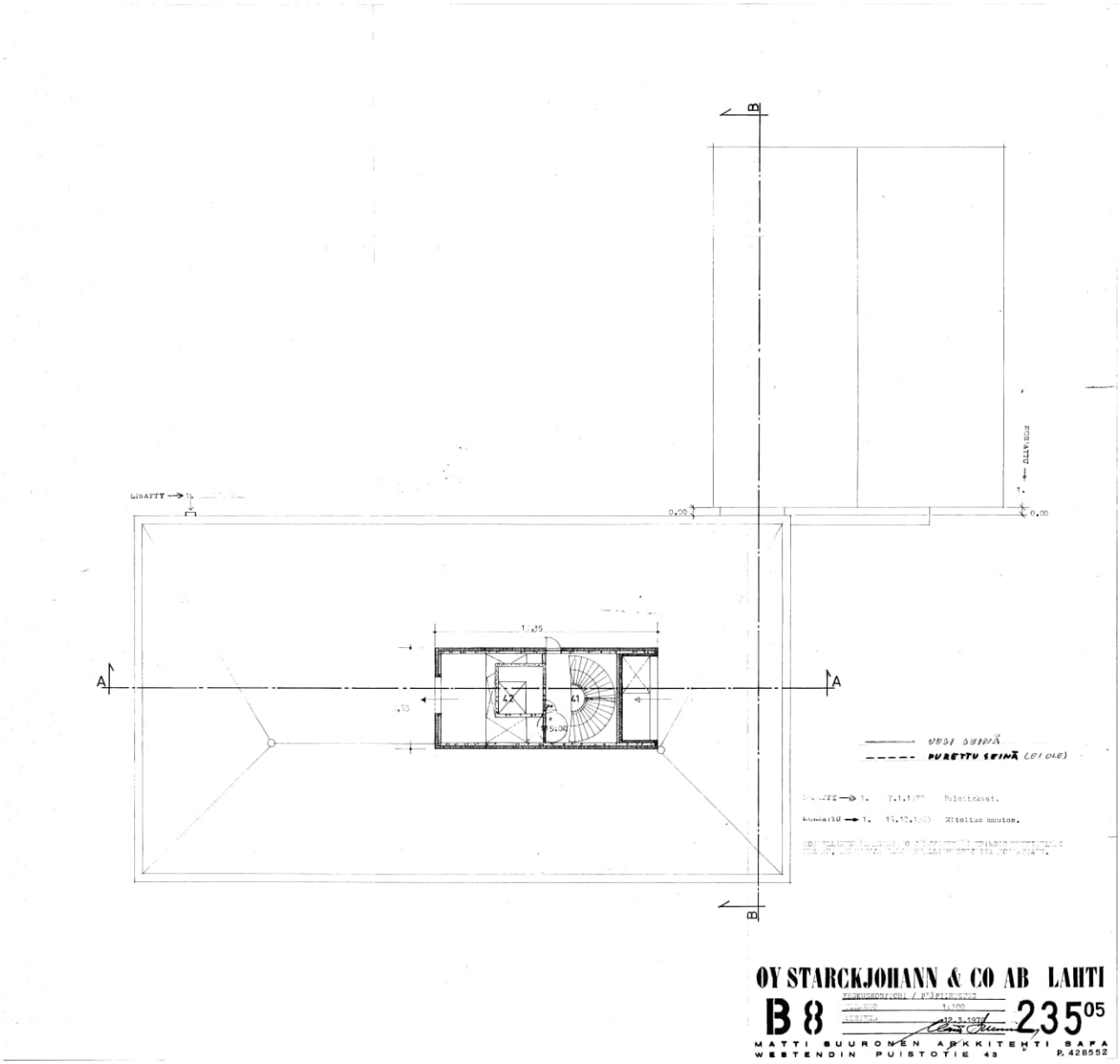

Kuva 5. Ullakkokerros, missä sijaitsi vain IV-konehuone rakennuksen valmistuttua.

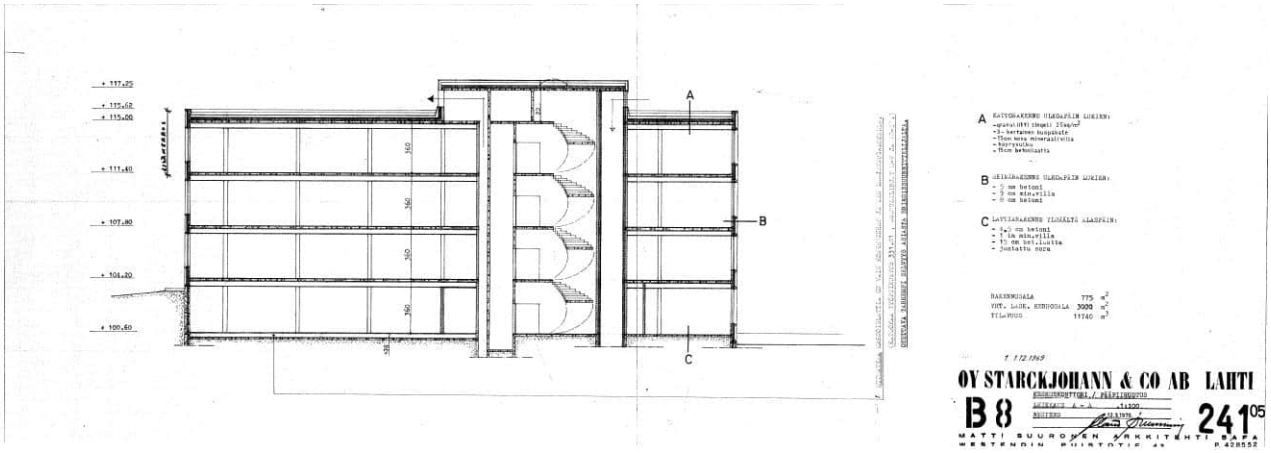

Kuva 6. Leikkaus A-A.

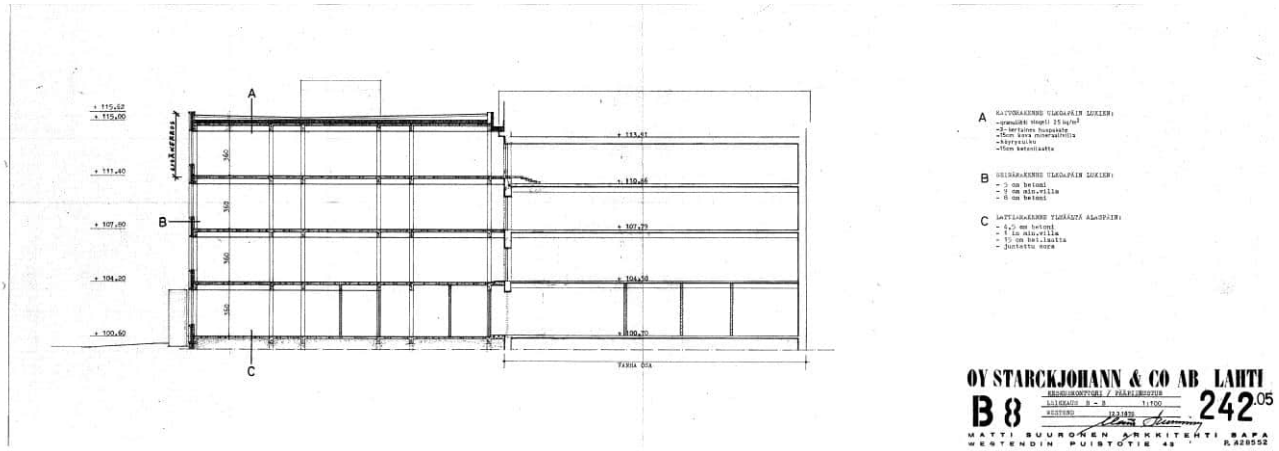

Kuva 7. Leikkaus B–B.

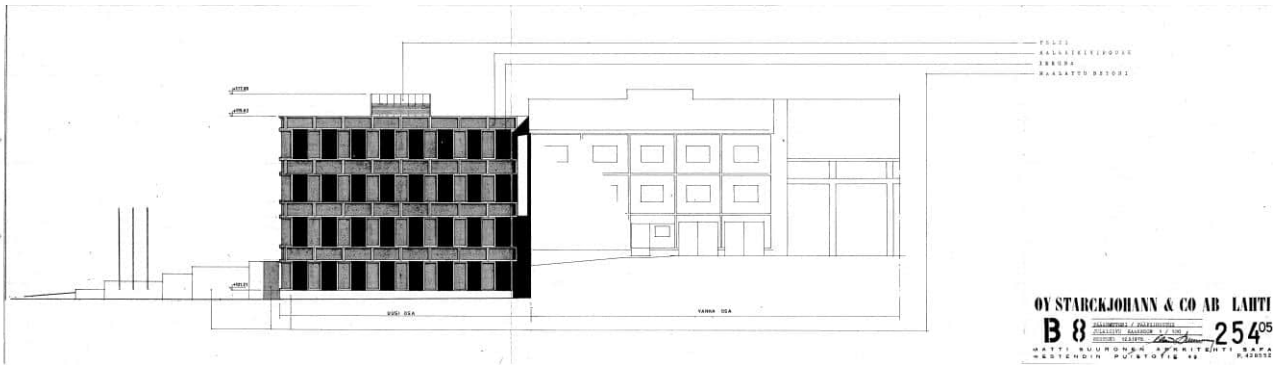

Kuva 8. Julkisivu kaakkoon.

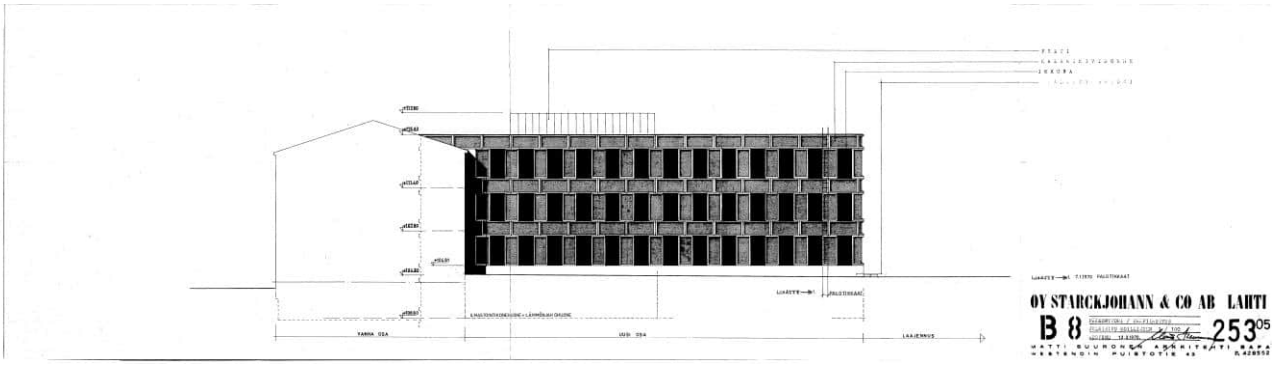

Kuva 9. Julkisivu koilliseen.

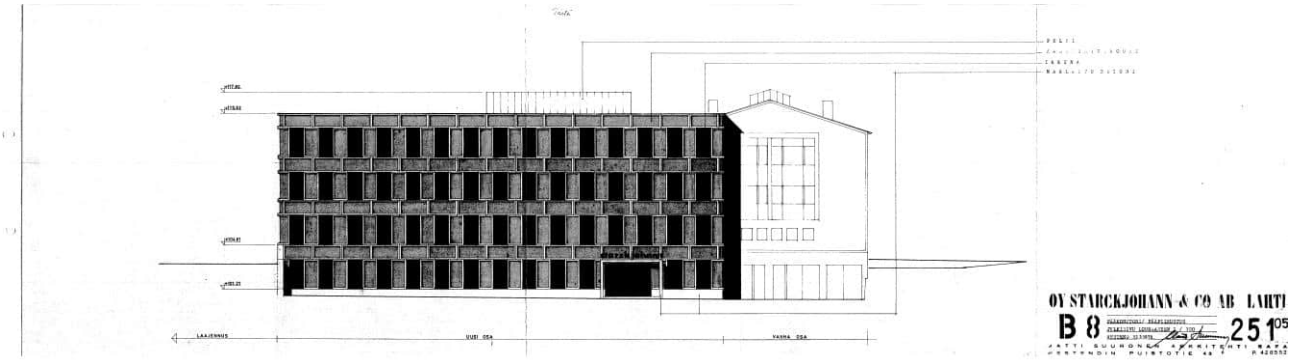

Kuva 10. Julkisivu lounaaseen.

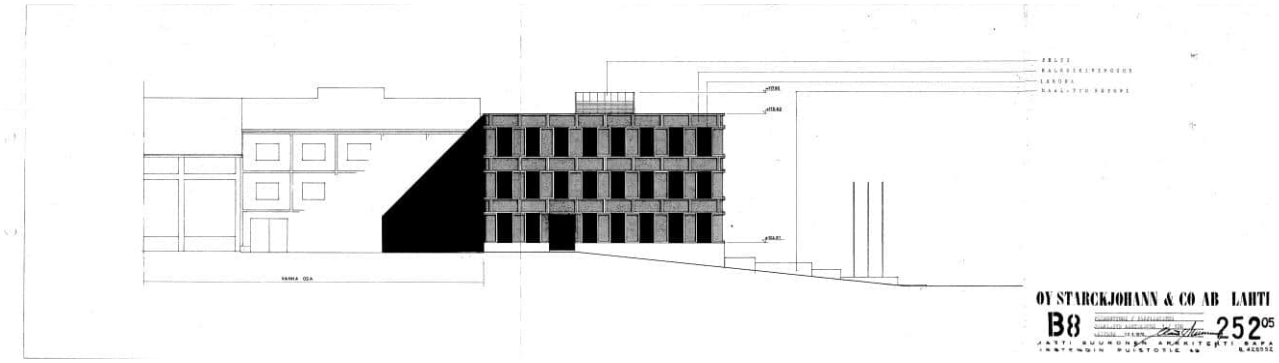

Kuva 11. Julkisivu luoteeseen.

LIITE 3

UUSIMMAT SUUNNITELMAPIIRUSTUKSET

Kuvissa on näkyvissä myös vuonna 2019 purettujen teknisen tilan (pohjakerros) ja lisärakennuksen pohjakuvat. Piirustukset ovat tiettävästi vuodelta 2018.

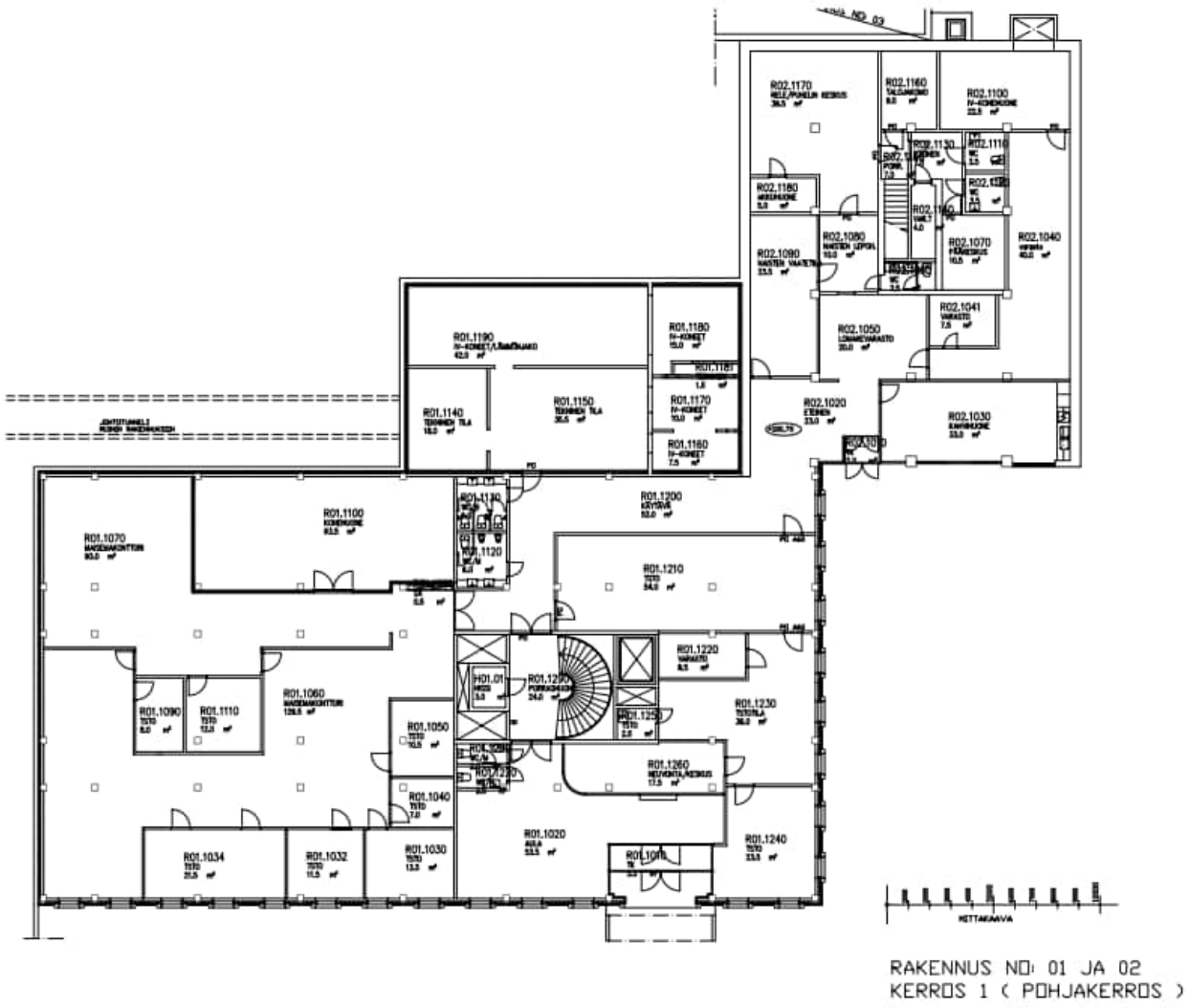

Kuva 1. Ensimmäisen eli pohjakerroksen pohjakuva.

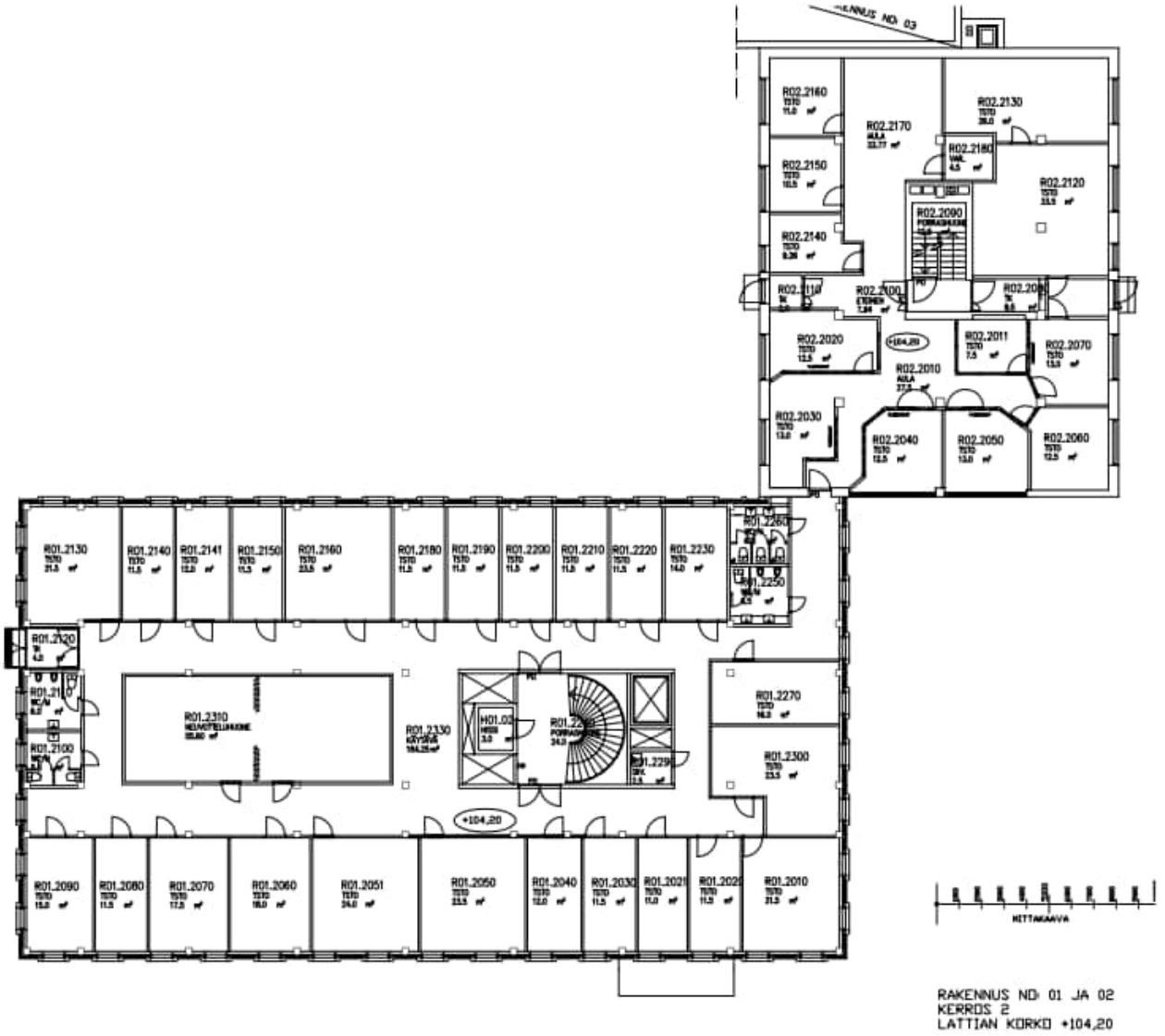

Kuva 2. Toisen kerroksen pohjakuva.

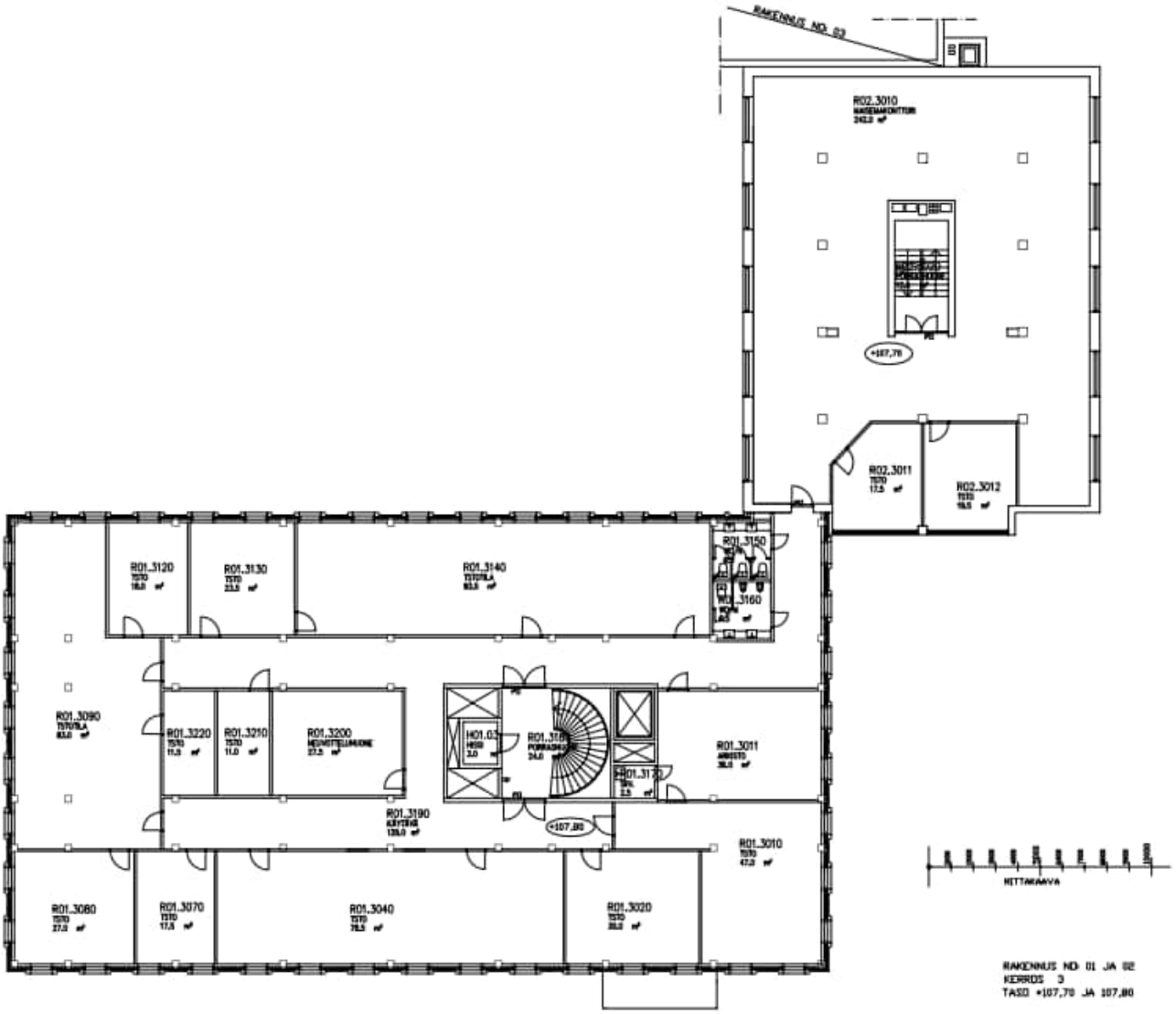

Kuva 3. Kolmannen kerroksen pohjapiirustus.

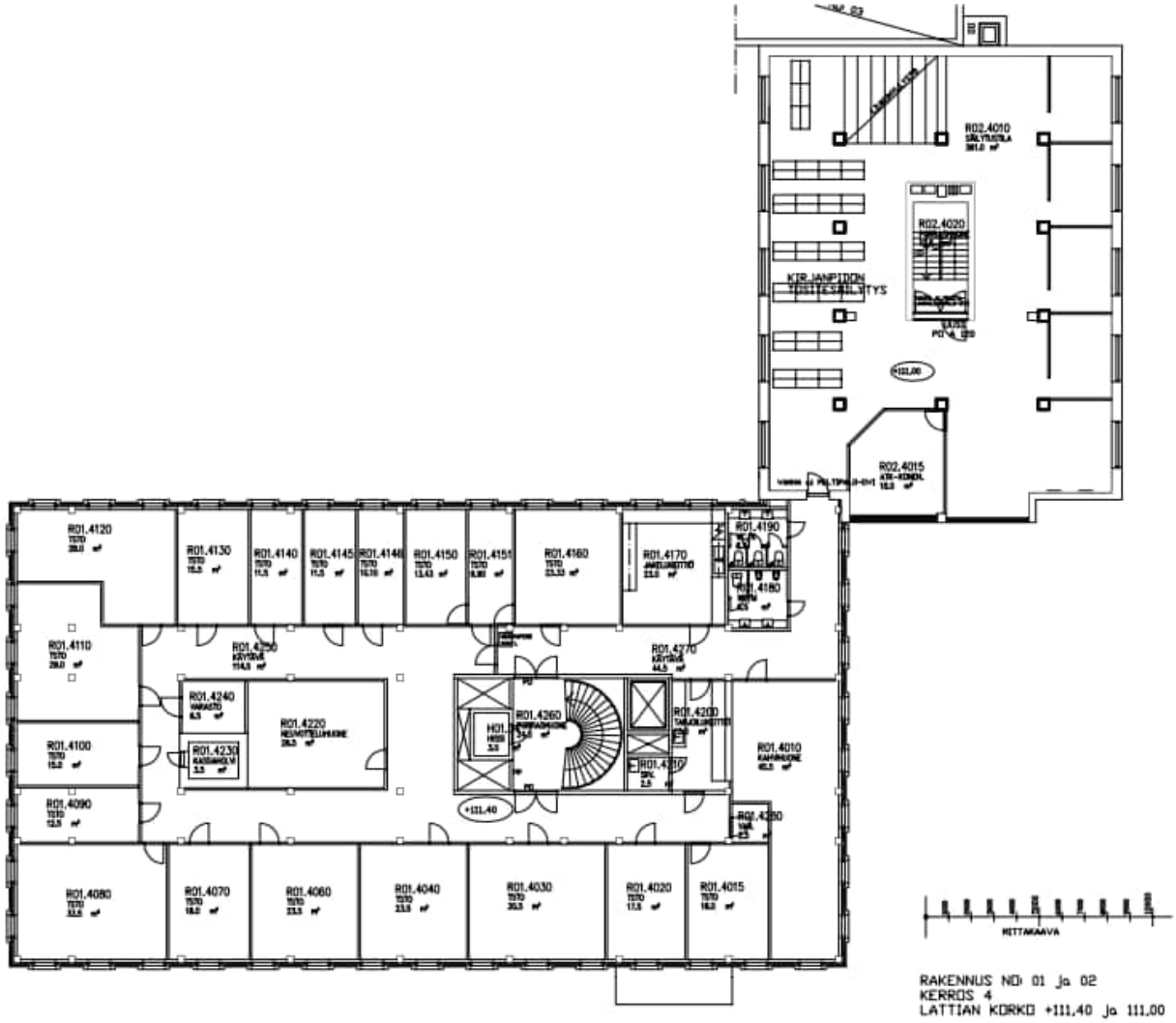

Kuva 4. Neljännen kerroksen pohjapiirustus.

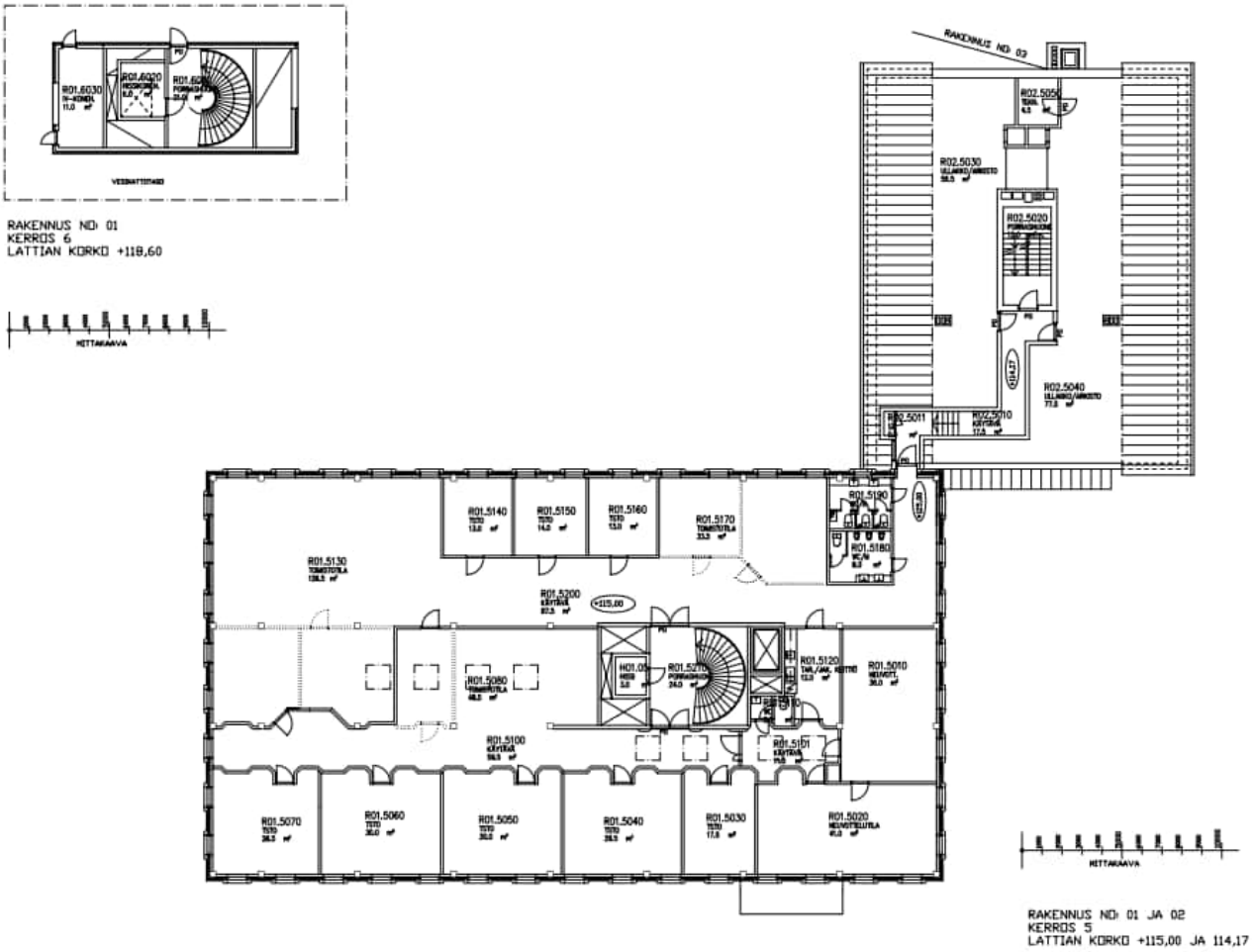

Kuva 5. 5. ja 6.kerroksen (IV-konehuone) pohjapiirustukset.

LIITE 4

Valokuvaus ja nykytilakäynti suoritettu 22.8.2023.

JULKISIVU



Kuva 1. Julkisivu etelän suunnalta.



Kuva 2. Sisäänkäynti.



Kuva 3. Julkisivu koillisen suunnasta.



Kuva 4. Julkisivu luoteesta.

1. KERROS



Kuva 5. Sisääntuloaula 1.kerros



Kuva 6. 1.kerroksen toimistohuoneita.



Kuva 7. Tietokonehuone.

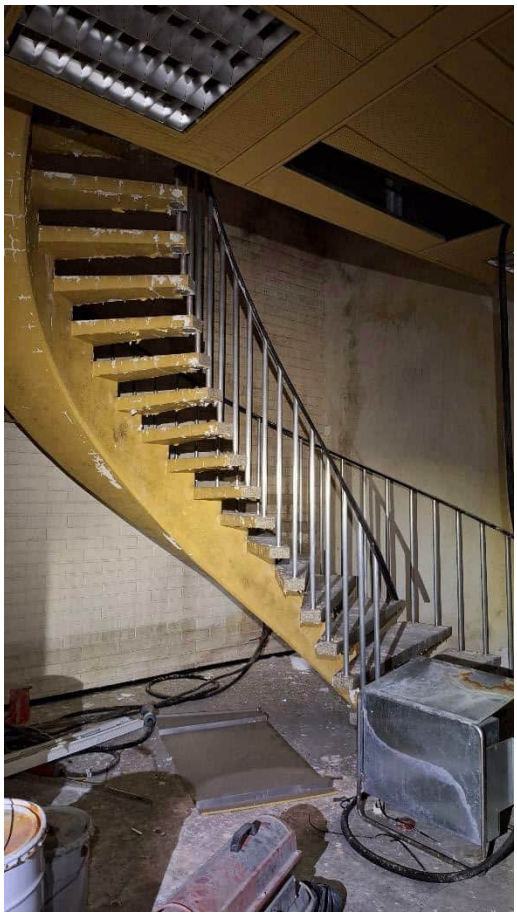

Kuva 8. Pääportaikko ensimmäisestä kerroksesta toiseen kerrokseen.

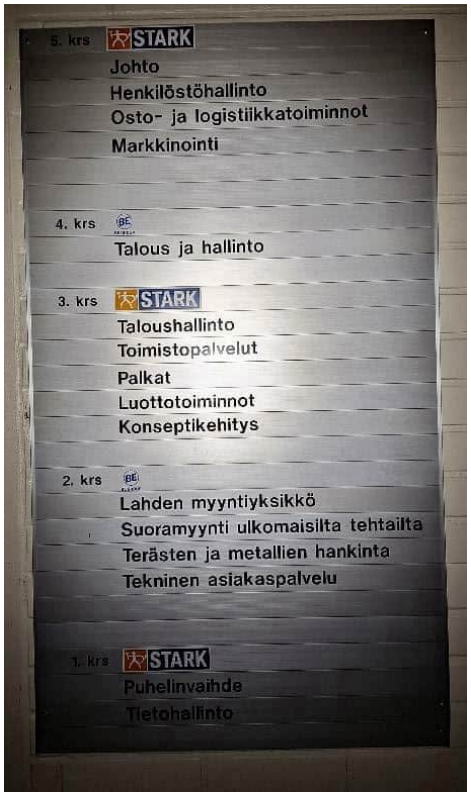

Kuva 9. Ensimmäisessä kerroksessa oleva kerrostaulu.

2. KERROS



Kuva 10. Toisen kerroksen käytävää Helsingintien suuntaan.



Kuva 11. Toisen kerroksen toimistohuone rakennuksen eteläreunalla.



Kuva 12. Toisen kerroksen neuvotteluhuone.



Kuva 13. Toisen kerroksen toimistohuone pohjoisen suuntaan.



Kuva 14. Toisen kerroksen pääportaikosta kerrokseen johtava ovi.

3. KERROS



Kuva 15. Kolmannen kerroksen hissinovet.



Kuva 16. Kolmannen kerroksen sisäovi.



Kuva 17. Kolmannen kerroksen kaakkoiskulman huone.



Kuva 18. Kolmannen kerroksen pohjoisseinämän iso huone.

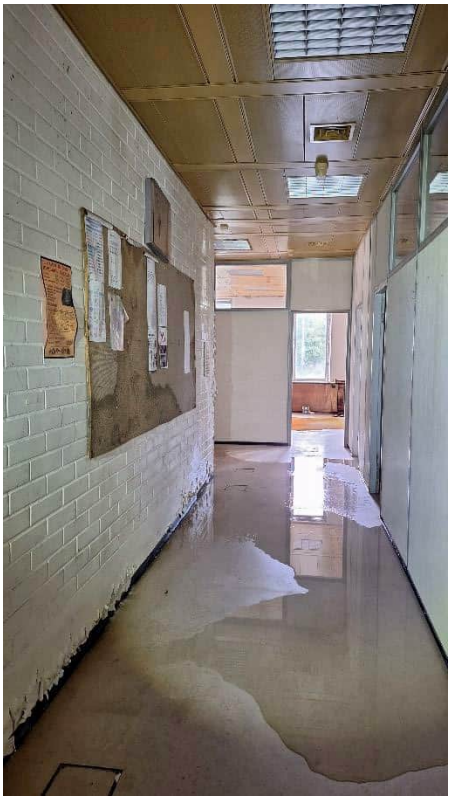

Kuva 19. Kolmannen kerroksen käytävää pohjoisesta etelään.

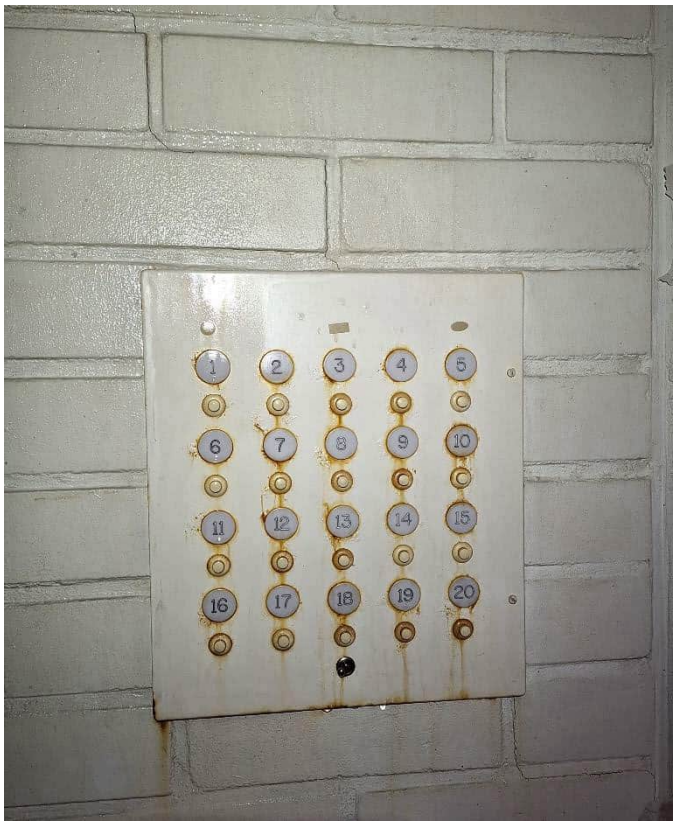

Kuva 20. Kolmannen kerroksen postitaulu.



Kuva 21. Kolmannen kerroksen sisähuone, missä vielä oli jäljellä ilmeisesti alkuperäinen kokolattiamatto.

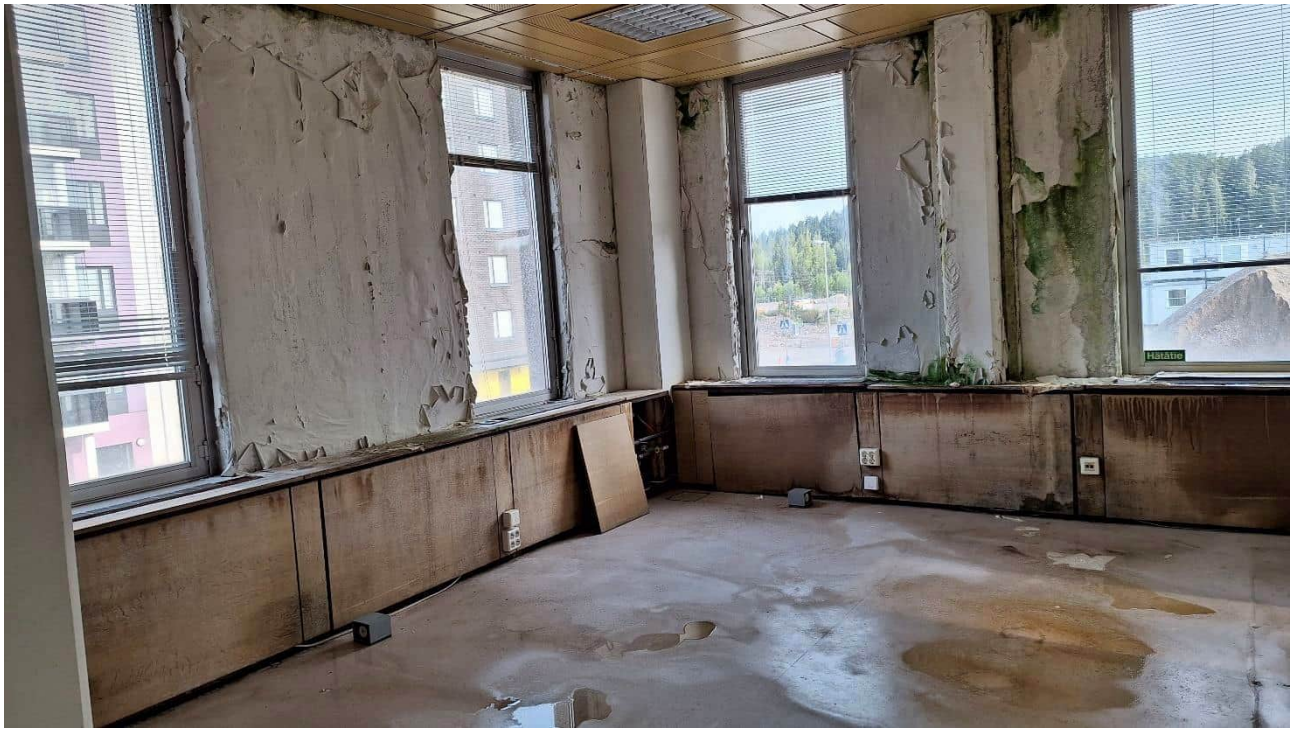

Kuva 22. Kolmannen kerroksen luoteiskulmahuone.

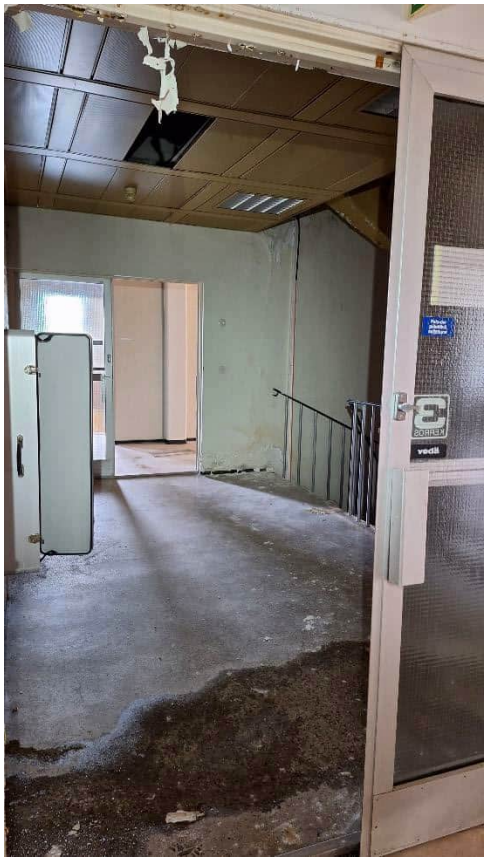

Kuva 23. Kolmannen kerroksen porrastasanne.

4. KERROS

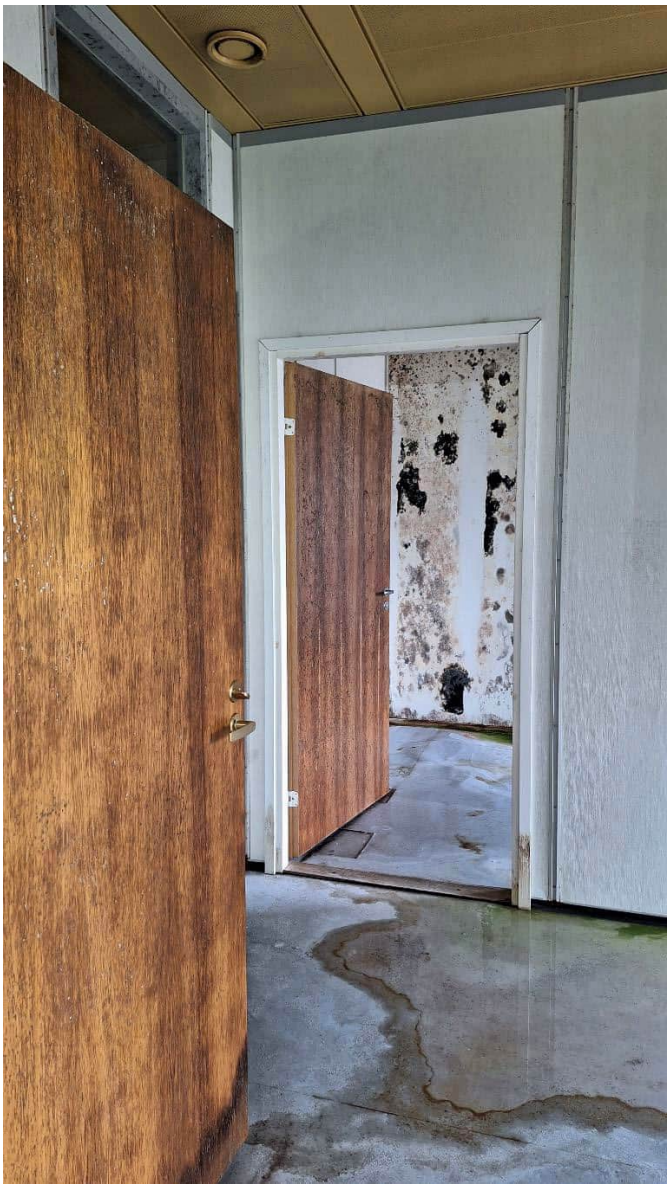

Kuva 24. Neljännen kerroksen pohjoisseinämän huonetiloja.



Kuva 25. Neljännen kerroksen pohjoisseinämän huonetiloja.



Kuva 26. Neljännen kerroksen käytävää.

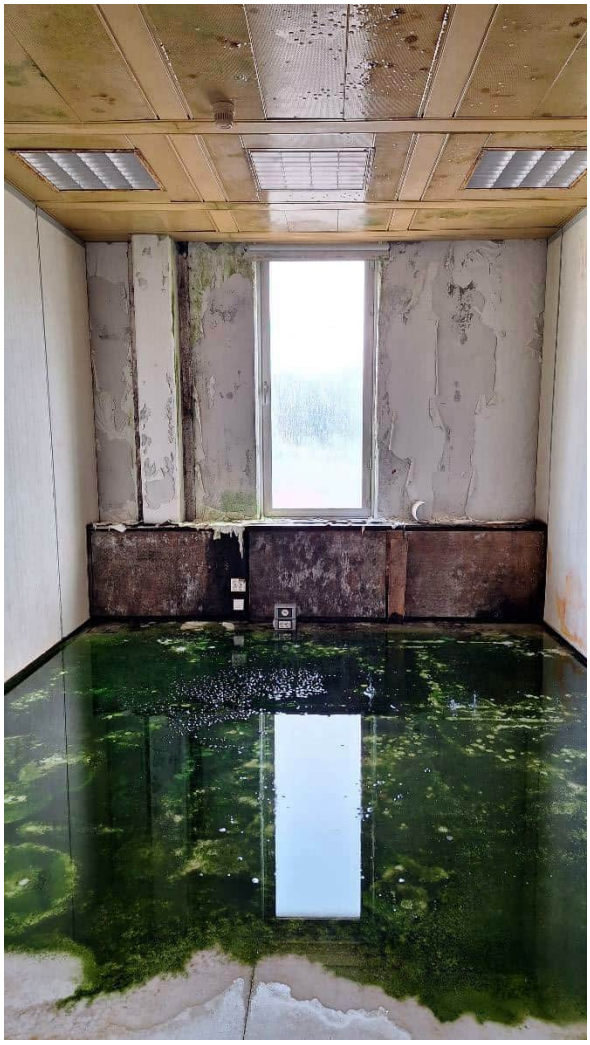

Kuva 27. Neljännen kerroksen pohjoisseinämän huonetilaa.



Kuva 28. Neljännen kerroksen pohjoisseinämän huonetiloja.



Kuva 29. Kassaholvi.



Kuva 30. Neljännen kerroksen käytävää.



Kuva 31. Neljännen kerroksen kokoustila.



Kuva 32. Neljännen kerroksen postitaulu.



Kuva 33. Neljännen kerroksen wc-tiloja.



Kuva 34. Neljännen kerroksen ruokalatila.



Kuva 35. Neljännen kerroksen yksi muista eroava huonetila, mikä oli äänieristetty.

5. KERROS



Kuva 36. Viidennen kerroksen portaikon ovi.

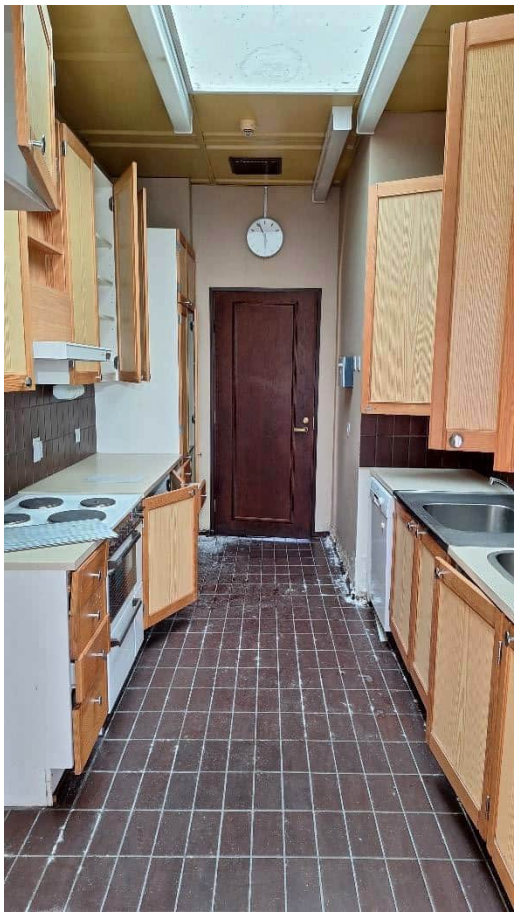

Kuva 37. Viidennen kerroksen edustuskeittiö.



Kuva 38. Viidennen kerroksen wc-tiloja.



Kuva 39. Viidennen kerroksen pohjoisseinämän huonetilaa.



Kuva 40. Viidennen kerroksen pohjoisseinämän huonetilaa.



Kuva 41. Viidennen kerroksen keskellä olevan neuvottelutilan kello.



Kuva 42. Viidennen kerroksen keskellä oleva neuvottelutila.



Kuva 43. Viidennen kerroksen keskellä oleva neuvottelutila.

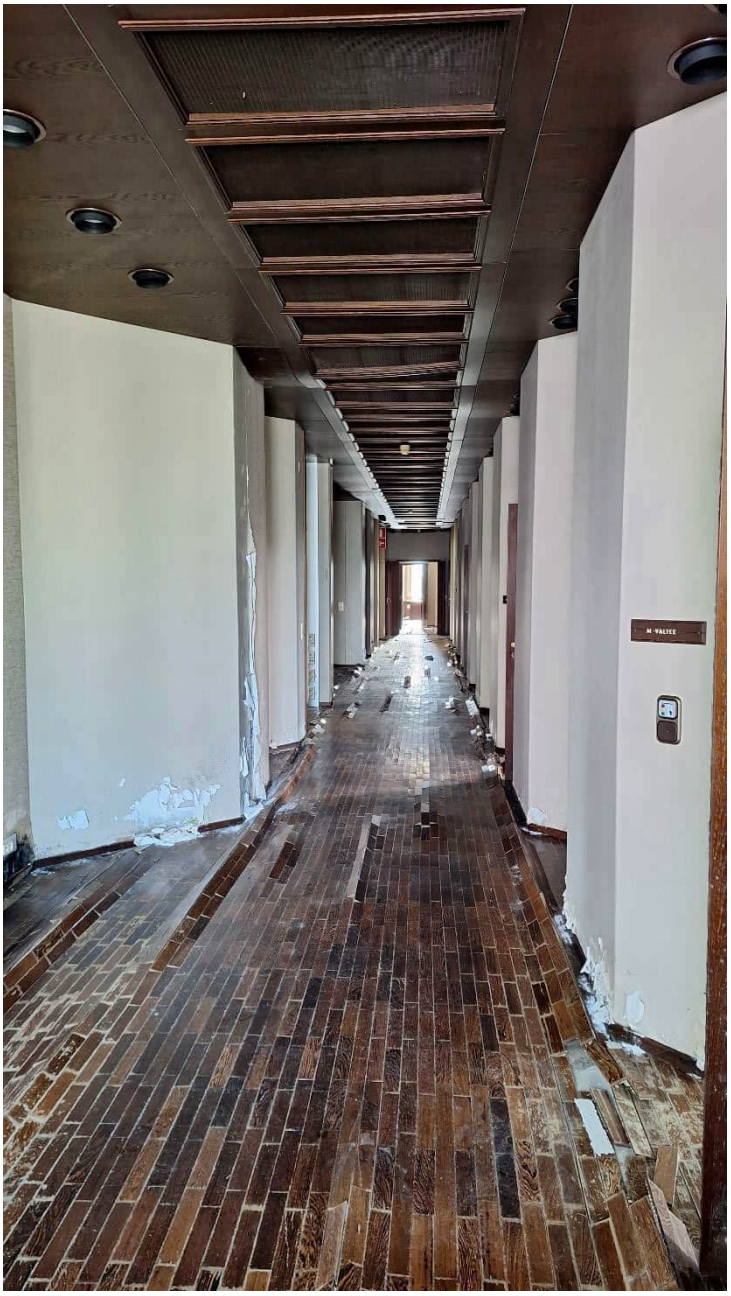

Kuva 44. Viidennen kerroksen käytävä, eteläpuoli, johtajisto.



Kuva 45. Viidennen kerroksen käytävän katto.



Kuva 46. Huonetaulu ja summeri.



Kuva 47. Viidennen kerroksen johtajiston huonetilan kello.



Kuva 48. Viidennen kerroksen johtajiston huonetilan kaapisto.

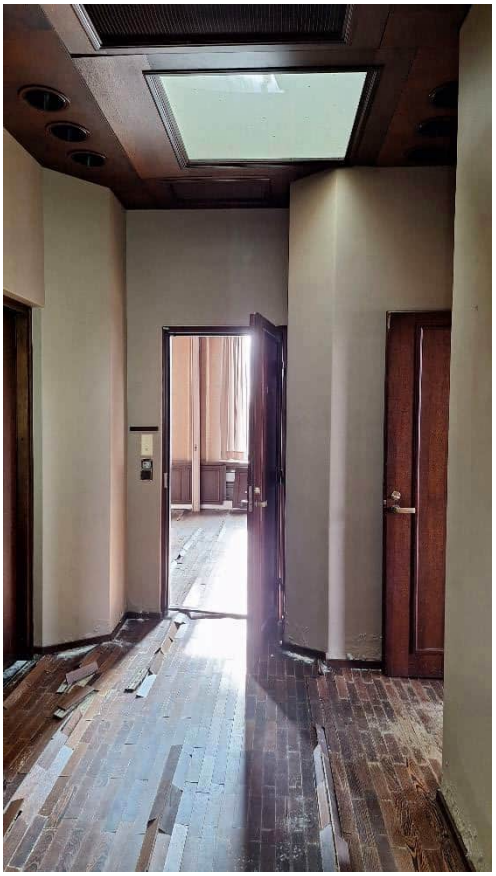

Kuva 49. Viidennen kerroksen neuvottelu/kokoustilan sisäänkäynti.



Kuva 50. Viidennen kerroksen kokoustilojen wc-tilat.

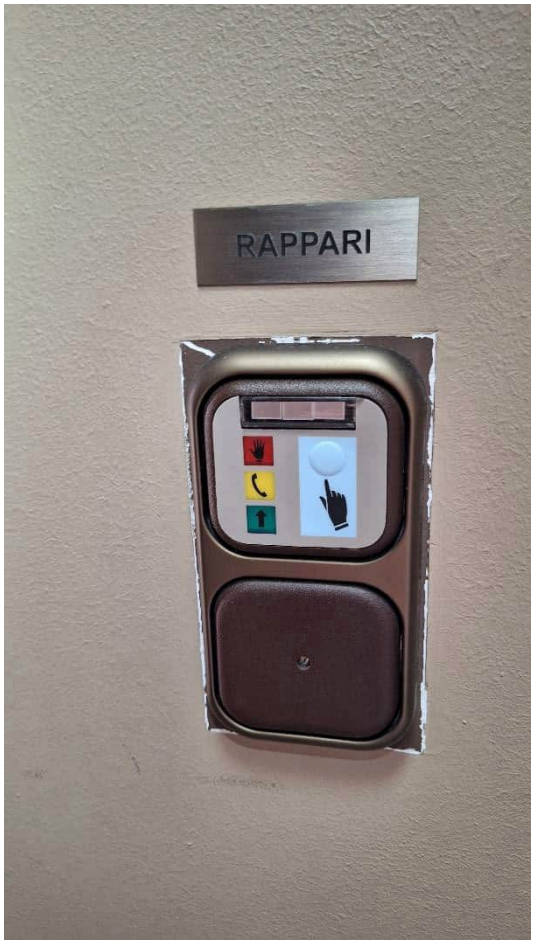

Kuva 51. Kokoustilan "Rappari"-summeri.



Kuva 52. Kokoustila Rappari.



Kuva 53. Kokoustila Rappari.

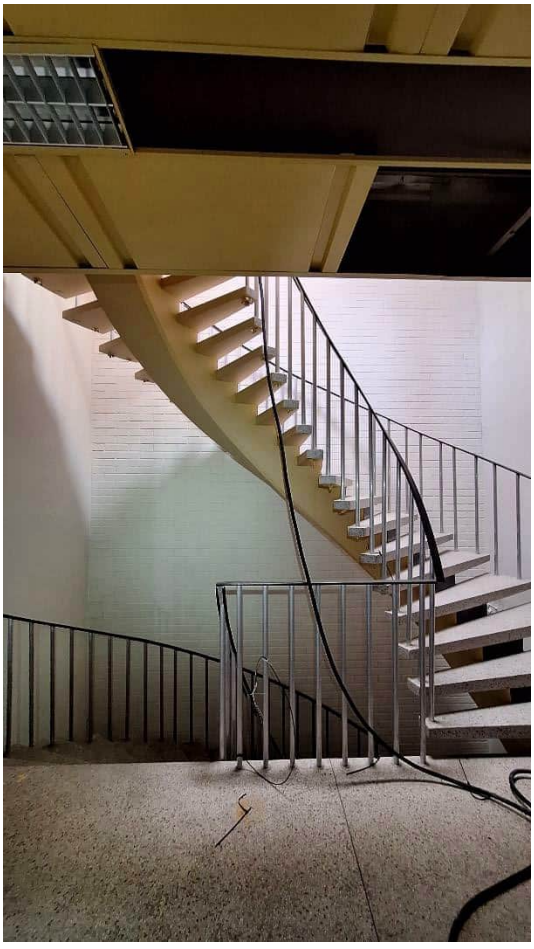

Kuva 54. Porrastasanne viidennessä kerroksessa.

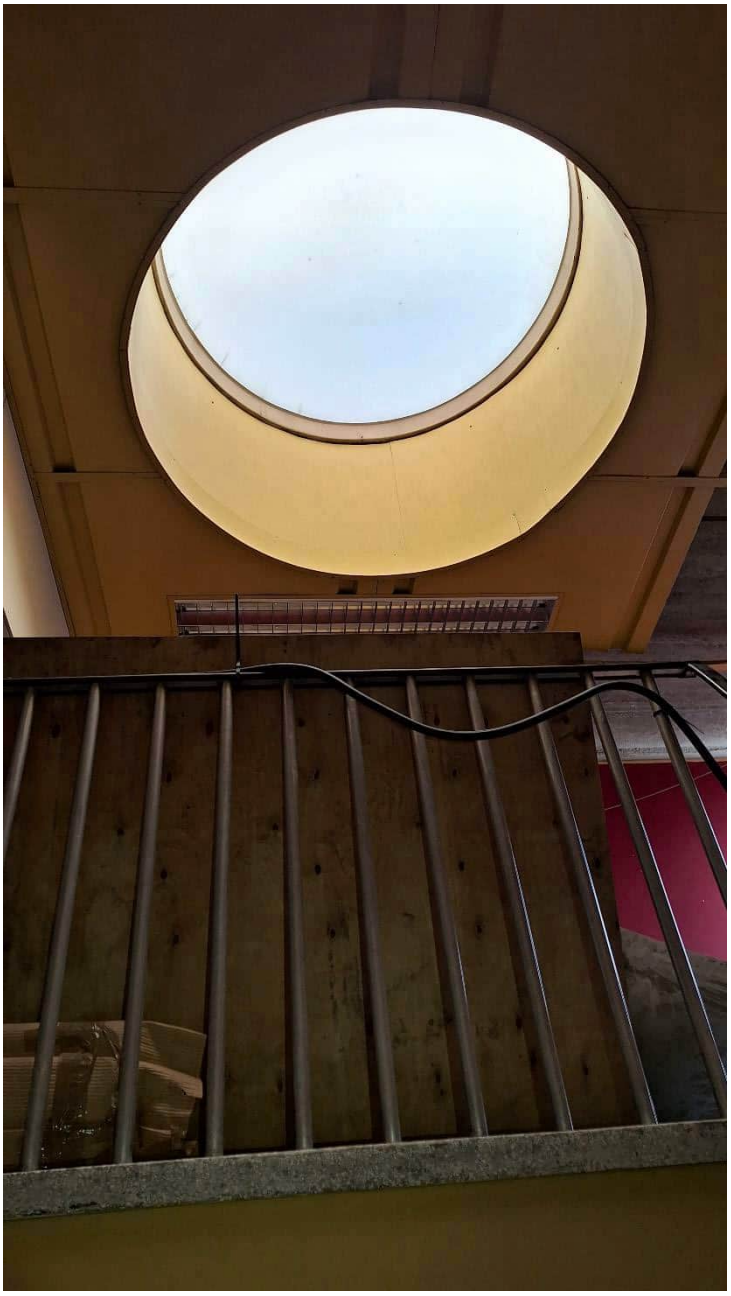

Kuva 55. Kattoikkuna kattokerroksen porrastasanteella.